

A photograph of a historic brick building, likely a town hall or guildhall, featuring a prominent clock tower with a blue roof and a white cupola. The building is situated behind a stone bridge over a canal. The scene is framed by lush green and autumnal foliage in the foreground. The sky is overcast.

GOUD IN HANDEN

BULLETIN WIJNANDSRADE 50

Goud in handen

Bulletin Wijnandsrade 50, jaargang 31, winter 2012

Eind 1981 werd de heemkundevereniging 'Vrienden van Wijnandsrade' opgericht (aanvankelijk nog als een stichting). Niet veel later verscheen de eerste editie van 'Bulletin Wijnandsrade'; eerst nog onregelmatig maar sinds het begin van de jaren negentig consequent twee keer per jaar.

Voor u ligt 'Bulletin Wijnandsrade', nummer 50; 'een gouden boekje over een gouden dorpje', waarin enkele tientallen (oud-) inwoners aan het woord komen in een persoonlijke bijdrage over hun dierbaarste plekje in Wijnandsrade en waarin het dorpje in een sfeervol fotooverslag in beeld is gebracht.

Goud in handen

Bulletin Wijnandsrade, nummer 50, Jaargang 31, winter 2012

Index

Dierbaar goud in handen	pag.	6
Het Bulletin kwam Abraham en Sara tegen (een terugblik)	pag.	8
Even voorstellen	pag.	12

Wijnandsrade in beeld (als rode draad loopt door dit gouden boekje een foto-impressie van Wijnandsrade, samengesteld door Jan Jansen)

Mijn dierbaarste plekje in Wijnandsrade	Frans Cortenraad	pag.	15
De kasteelboerderij	Jos L'Ortye	pag.	19
De 'zondagse kamer' van burgemeester Opfergelt	Jo Luijten	pag.	23
De Lourdesgrot	Ria Marell	pag.	27
De zeis	Jan Keulers	pag.	30
De berenkuil	Henk van Malkenhorst	pag.	34
't Peschke	Wiel van 't Hoofd	pag.	38
Van Vink naar Centrum en Kasteel	Esther Steins	pag.	42
De Kersboomkensweg	Riek Meijers-Arts	pag.	46
De Bissebeek	Hubert Gerards	pag.	49
De Isidoruskapel van Swier	Arnold de Haas	pag.	52
Pijnlijk dierbaar	Rein Krikke	pag.	56
De St. Stephanuskerk	Thei Bindels	pag.	58
Het torenhaantje	Rineke Marell-de Rijk	pag.	61
Niethuizen	Fons Heuts	pag.	63
'Boot Hill' van Wijnandsrade	Hans Toonen	pag.	66
Jeugdherinneringen aan Swier	Math Marell	pag.	69
Truuk nao de mam	Wiel Oehlen	pag.	72
Jeugdherinneringen en parallellen naar nu	Mariska Jansen	pag.	76
Memoriekruis Laar	Jan Jansen	pag.	80
De oude school	John Bruls	pag.	83
Het huisje van Joost en het kasteel	Jo Berger	pag.	87
Het gemeentehuis	Hein Meijers	pag.	90
Terugblik op Wijnandsrade na een halve eeuw	Léon Bogman	pag.	93
De ridderzaal	Jack Jetten	pag.	96
De geur van varkens en bouillon	Wilfried Dabekaussen	pag.	100
De Kersboomkensweg	Martin en Cristi Bless-Fernández	pag.	103

Wijnandsrade in beeld I

(foto: 1974, archief heemkundevereniging)

Voormalige Hoeve De Velde (foto: archief heemkundevereniging)

Dierbaar goud in handen

Beste Vrienden van Wijnandsrade,

Met zijn allen hebben we vijftig Bulletins gemaakt vol informatie over de historie, de cultuur en het alledaagse leven van Wijnandsrade. De artikelen zijn nu leuk voor ons. Later zijn ze waardevol en zelfs onmisbaar voor de volgende generaties. De redactie is uiteraard al jarenlang het actiefst met het schrijven van stukken voor het Bulletin, maar daarnaast publiceren ook leden regelmatig. Ik dank iedereen, de heren Brongers, Jansen, Jetten, Oehlen en Toonen van de redactie evenzeer als alle anderen die in het Bulletin hebben geschreven. Wijnandsrade is een klein dorp. Andere heemkundeverenigingen in de regio, ook van grotere plaatsen, spreken regelmatig hun bewondering uit, omdat we met ijzeren regelmaat eigen artikelen en boeken van hoog niveau produceren en omdat ons Bulletin en onze boeken zo mooi vormgegeven en gedrukt worden. Wij zetten graag de historie en het culturele leven van Wijnandsrade op de kaart. Dat doet ook het vijftigste Bulletin.

Beste lezer, U heeft goud in handen. Wij, de Vrienden van Wijnandsrade, besteden bewust veel aandacht aan het Bulletin. Natuurlijk is Wijnandsrade slechts een klein en rustig Nederlands dorp. Maar het is ook een oud dorp, midden in Zuid-Limburg, een dorp met grote, historische boerenbedrijven, een dorp dat ooit een vrijheerlijkheid was en daarna als kloosterdorp internationale faam verwierf. Natuurlijk is het alledaagse leven in Wijnandsrade net zo menselijk en gewoon als dat van vergelijkbare dorpen in Holland, Friesland, Vlaanderen of Beieren. Dat kunt u lezen in enkele mooie stukken in dit Bulletin. Maar Wijnandsrade is ook anders. Onze regio is een van de oudste cultuurgebieden in Europa. Onze Limburgse taal, die in Wijnandsrade weer zijn eigen klanken en woordenschat heeft, is een van de oudste Europese cultuurtalen. Onze gebouwen, boerderijen, woningen, kerk en kasteel, hebben eerder een Europees dan een Nederlands karakter. De regio trekt al meer dan tweeduizend jaar, tot op de dag van vandaag, uit alle windstreken mensen aan: onze voorouders kwamen uit Holland, België, Duitsland, Frankrijk, Oost- en Zuid-Europa. Wijnandsrade, dat Nederlandse dorp, is 24-karaats Europa: we hebben Europees goud in onze handen. Ook dat aspect vindt u terug in de stukken in dit jubileumnummer van ons Bulletin. De redactie benadrukt met dit jubileumnummer dat het Bulletin een product van onze gemeenschap is. Aan verschillende mensen is gevraagd om een kort stukje te schrijven over de plek in Wijnandsrade die hun dierbaar is. Dat heeft in totaal zevenentwintig stukken opgeleverd. Veertien schrijvers hebben het vooral over het verleden. De plek die zij beschrijven, is hun vooral dierbaar omdat er herinneringen aan een dierbaar verleden mee verbonden zijn - en dat verleden is onherroepelijk voorbij! Twaalf schrijvers hebben het over een plek waar ze nu graag toeven, omdat die plek hun nú dierbaar is. En één schrijver beschrijft een plek die in de toekomst dierbaar is, een plek waar hij zijn dierbaren, als ze hem daar opzoeken, een mooi uitzicht gunt. Bulletin nummer 50 raakt dus weer de kern van onze heemkundevereniging Vrienden van Wijnandsrade: het verleden, het heden en de toekomst van ons dierbare Wijnandsrade.

Wilfried Dabekaussen, voorzitter Vrienden van Wijnandsrade

Wijnandsrade in beeld 2

Het kasteel

De kasteelgracht

Het Bulletin kwam Abraham en Sara tegen

Een terugblik van de redactie en een blik naar de toekomst
(ze noemen dat tegenwoordig ‘retro-perspectief’)

De redactie, de vaste medewerkers en de penningmeester, v.l.n.r.: Wilfried Dabekaussen, Rein Krikke (penningmeester), Hans Toonen, Jack Jetten, Jan Jansen, Eppo Brongers, pastoor Jos L'Ortye, Esther Steins en Wiel Oehlen (foto: Mieke Crijns)

Bij het verschijnen van nummer 50 van ‘Bulletin Wijnandsrade’ wordt een mijlpaal bereikt. Bij mijlpalen staan wij zoals gebruikelijk even stil. Quo vadis? Wij kijken achterom en vooruit, maar ook om ons heen. In september 1982 kwam het eerste nummer uit. Het was in offset gedrukt op A4 formaat en het telde 20 pagina's.

De redactie schreef in het voorwoord: ‘Voor u ligt het eerste bulletin van de Stichting Vrienden van Wijnandsrade; het bestuur heeft destijds gezegd jaarlijks te streven naar gemiddeld 2 op onregelmatige tijden te verschijnen bulletins. Dit wordt aan de Vrienden toegezonden. In dit bulletin staan wetenswaardigheden over de activiteiten van de stichting, over het gemeenschapsleven in ons kerkdorp, over de geschiedenis van Wijnandsrade en over de kronieken van de dorpsfamilies. Wij hopen daarmee de belangstelling levendig te houden voor ons mooie dorp’.

Nu wij meer dan 30 jaar later 50 nummers hebben geproduceerd, constateren wij dat we er in de beginjaren niet helemaal in zijn geslaagd om gemiddeld 2 nummers per jaar uit te brengen, maar dat is de laatste decennia heel goed gelukt. Het tijdschrift is in de loop der jaren enorm in kwaliteit verbeterd. Het formaat is in augustus 1985 bij het

uitbrengen van nummer 7 gewijzigd in A5, wat de lees- en houdbaarheid heeft verhoogd. Het aantal pagina's nam gaandeweg toe, soms tot meer dan 70 bladzijden. Dan barstte het bijna uit zijn voegen. Het totaal aantal pagina's bedraagt tot en met nummer 49 2.598. Dat is gemiddeld 59 pagina's per aflevering. Nummer 47 (zomer 2011) werd voor het eerst gedrukt op glanspapier. Een professionele vormgever verzorgt tegenwoordig de eindredactie en de foto's krijgen steeds meer een illustratief karakter. De variëteit van onderwerpen is groot en beantwoordt, zo vernemen wij vaak, aan de interesse van een groot lezersgebied. De oplage van het Bulletin Wijbandsrade ligt gemiddeld op 300 exemplaren.

Het initiatief tot het Bulletin kwam in 1982 van mij. Het bestuur heeft het met wat aarzeling overgenomen, want men was aanvankelijk bezorgd over de kosten, de continuïteit en onderwerpen. 'Is er wel genoeg om over te schrijven?' werd er geopperd. Deze drie bezorgdheden zijn overbodig gebleken, want de kosten konden steeds uit de exploitatie worden betaald, de continuïteit is behouden en er is steeds zoveel om over te schrijven, dat het bestuur zelfs een limiet inzake het aantal pagina's heeft moeten instellen.

Bovendien heeft de heemkundevereniging ook al een aanzienlijk aantal boekwerken uitgegeven. Steeds meer is het bestuur ervan overtuigd geraakt dat het Bulletin de kern van onze activiteiten raakt en dat het een belangrijk deel van de communicatie met de leden verzorgt.

De eerste jaren heb ik de redactie in mijn eentje gevoerd. Omdat ik mij na de oprichting van de Vrienden ben gaan richten op de rijke historie van Wijbandsrade, toen nog een vrijwel onontgonnen gebied, was er altijd wel wat om over te schrijven. Het eerste nummer werd gedrukt bij de Pedac te Heerlen, het tweede werd gekopieerd en daarna werd het Bulletin gestencild bij de Stefanus basisschool. Vervolgens heeft het Office Centre te Nuth een aantal jaren het drukwerk verzorgd en tegenwoordig wordt het professioneel gedrukt en is het zelfs geregistreerd onder het ISSN-nummer 1574-2245. Het was duidelijk dat dit werk niet meer op de schouders van één persoon kon blijven rusten en na tien jaar, vanaf medio 1992, is Wiel Oehlen de redactie komen versterken. Zijn tomeloze energie, organisatievermogen en engelengeduld als er weer deadlines werden overschreden, zijn voor het voortbestaan van het Bulletin onmisbaar gebleken en kunnen nauwelijks op hun waarde worden ingeschat. Hij heeft sinds hij in de redactie zitting nam, als vanzelfsprekend de eindredactie op zich genomen.

Het Bulletin heeft altijd veel aandacht besteed aan actuele gebeurtenissen in het dorp rond kerk, verenigingsleven en school. Zo kwam er een jaarlijkse opstelwedstrijd voor de hoogste klas van de basisschool van de grond, waarvan de winnende opstellen werden gepubliceerd. Ook is er vele afleveringen een jaarkroniek geweest, waarin van de activiteiten nauwgezet verslag werd gedaan. Daardoor werd het Bulletin een informatiebron die voor toekomstige geschiedschrijvers van groot belang zal zijn. Je ziet ook dat veel leden de bulletins bewaren, omdat ze de toekomstige waarde ervan inschatten.

Als documentatie van actueel historisch onderzoek heeft het blad inmiddels zijn waarde aangetoond; wij treffen in publicaties over streekhistorie regelmatig verwijzingen aan naar artikelen die in Bulletin Wijnandsrade hebben gestaan. Doordat de redactie ervoor heeft gezorgd dat de bulletins steeds werden opgenomen in de bestanden van de Koninklijke Bibliotheek ('s-Gravenhage), historische archieven en openbare bibliotheken, zijn zij toegankelijk en beschikbaar voor onderzoekers. Vorig jaar zijn de bulletins die wij digitaal beschikbaar hadden, bovendien voor dit doel integraal op internet gezet.

De redactie heeft nog twee leden, die vanuit hun specialisme bijdragen aan het Bulletin hebben geleverd, te weten Eppo Brongers en Hans Toonen. Eerstgenoemde heeft met name enorm veel kennis over oorlogs- en krijgsgeschiedenis, terwijl zijn ervaring als auteur van geschiedkundige werken te stade kwam bij het schrijven van een boekwerkje over het kasteel en haar bewoners. Van die ervaring heeft de redactie ook mogen profiteren. Hans Toonen is bijna zijn gehele loopbaan dagbladjournalist geweest en hij heeft ons een eind op weg geholpen bij interviewtechnieken.

De opmaakster of vormgever van het Bulletin is tegenwoordig Jasmijn Nicolaes en haar uitstekende kwaliteiten verrassen ons steeds weer, zoals de heilige van haar achternaam. Door de welwillendheid van de naamgever van Heuts automaterialen worden wij al geruime tijd gesponsord.

Tenslotte mag niet worden onderschat welke enorme bijdrage geleverd is en wordt door Jan Jansen, wiens foto's, fotoarchief en fotografische kennis steeds weer ter beschikking van ons hebben gestaan. Vooral zijn kritische kijk op de kwaliteit van foto's en het afdrucken ervan hebben het Bulletin gebracht op het kwalitatieve niveau dat het nu heeft.

Natuurlijk past het de redactie om bij dit vijftigste nummer dankbaar te zijn. Dank aan de leden die elk jaar méér betaalden dan de vastgestelde contributie, zodat wij nooit echte geldzorgen hebben gehad. Dank aan de vele auteurs die onbaatzuchtig bijdragen voor de bulletins schreven. Dank aan het bestuur dat zich nauwelijks hoefde te mengen in redactieaangelegenheden, waardoor wij in alle vrijheid en vertrouwen hebben kunnen werken aan een zo goed mogelijk product. Dank aan degenen die het bulletin steeds weer hebben bezorgd bij de leden of die het ter post hebben bezorgd. Dank aan de lezers die het blad steeds weer met veel interesse lezen en hebben gelezen. Dat is waar we het uiteindelijk allemaal voor doen.

Wij willen als redactie niet eindigen zonder een perspectief. Het ziet ernaar uit dat wij in de komende jaren mooie bulletins blijven uitgeven met een gevarieerde inhoud en van steeds hogere kwaliteit, maar met als voornaamste onderwerp ons schone dorp Wijnandsrade en haar inwoners toen en nu.

Wij zijn daar als redactie sterk voor gemotiveerd en hopen ons enthousiasme over te dragen op lezers die zelf ook wel eens iets zouden willen schrijven voor het Bulletin, maar die nog over een drempel heen moeten. Welaan, dan zal dit jubileumnummer hen daar zeker toe inspireren. Nog vele jaren toegewenst!

**Mede namens de redactie,
Jack Jetten**

Wijnandsrade in beeld 3

Vink, boerderij Huntjens

Kapel de Vink (Onze Lieve Vrouwe van Altijd Durende Bijstand)

Even voorstellen

In september 1982 verscheen de eerste editie van 'Bulletin Wijnandsrade', gestencild en op A4-formaat. In augustus 1985, bij het verschijnen van nummer 7, schakelden wij over op de drukpers en (het huidige) A5-formaat. Vanaf het begin van deze eeuw worden wij bij de productie en opmaak professioneel ondersteund door 'Het Heuts Graphics Team'; sinds de

Jasmijn Nicolaes

zomer van 2010 (bulletin nummer 45) in de persoon van Jasmijn Nicolaes, die ook de opmaak van deze jubileumeditie voor haar rekening heeft genomen.

'Het Heuts Graphics Team' is op de Hoensbroekse Koumen gevestigd, naast het moederbedrijf 'Heuts Automaterialen'. Een team van om en nabij zeven medewerkers draagt daar zorg voor het ontwerp, de productie, begeleiding en verspreiding van drukwerk, variërend van kranten tot visitekaartjes, van spandoeken en banieren tot autobeleettering en van folders en brochures, waaronder dus ook 'Bulletin Wijnandsrade'. Jasmijn Nicolaes is ruim drie jaar geleden als allround-kracht bij 'Het Heuts Graphics Team' begonnen. Zij heeft een HBO-opleiding op het gebied van grafische vormgeving achter de rug en was voor haar huidige baan achtereenvolgens onder andere in Maastricht werkzaam in een kopieerzaak, in Roermond bij een bedrijf dat kranten digitaliseert en op de grafische afdeling bij een bedrijf in Kerkrade, dat gespecialiseerd is in geluids- en lichtapparatuur.

Haar wieg stond op 3 juli 1978 in Maastricht, alwaar zij tot haar negende is blijven wonen. Via Geulle, Grevenbicht, Doenrade en Brunssum is zij in Landgraaf terecht gekomen, waar zij nu alweer een hele tijd gelukkig samenwoont met haar vriend. Haar ontspanning zoekt zij in het kijken naar films ('alles behalve horror') tuinieren en motorrijden.

Omdat Jasmijn de afgelopen jaren met zoveel plezier ons bulletin heeft geproduceerd, is zij ook een paar keer op de motor door Wijnandsrade getuft. 'Puur uit nieuwsgierigheid'.

Over haar antwoord op de vraag wat haar daarbij het meeste is opgevallen, hoeft zij niet lang na te denken. 'Natuurlijk het indrukwekkende kasteel, het lieve kerkje en de dromerige vijvers in het hart van het dorp. Maar ook de prachtige natuur rondom. En in het dorp al die smalle binnenstraatjes. Het oogt zo knus en gezellig. Ik zou mij daar best wel thuis kunnen voelen'.

Jasmijn, ik zou zeggen: Wat let je! Ook in Wijnandsrade staan op het ogenblik (meer dan) genoeg huizen te koop.

Wiel Oehlen

Wijnandsrade in beeld 4

Blauwe Steen

Nieuwe Bongard

Mijn dierbaarste plekje in Wijnandsrade

Frans Cortenraad

**(oud-burgemeester van Wijnandsrade en erevoorzitter
van de Vrienden)**

Het is zeker niet overdreven te zeggen dat verreweg de meeste mensen, wanneer hen iets wordt gevraagd te doen, liever met een 'ja' antwoorden dan met een 'nee'.

Maar, zo denk ik komt het ook vaker voor dat na de getoonde welwillendheid, eerst goed blijkt dat daarmee ook echt iets moet gebeuren en keuzes dienen te worden gemaakt. Zo en niet anders is het eveneens mij vergaan na een recent telefoontje van Wiel Oehlen, waarin ik werd uitgenodigd tot de levering van een bijdrage aan nummer 50 van het 'Bulletin Wijnandsrade', onder de bovenstaande titel.

Overigens vind ik het realiseren van de vijftigste uitgave van het bulletin alleen al een prestatie van formaat. Het is niets nieuws wanneer ik daaraan toevoeg: 'Met iets beginnen is nog wel eens gemakkelijk, maar volharden op de ingeslagen weg, dat blijkt in de praktijk de echte kunst te zijn'.

Maar, eerlijk is eerlijk, daar gaat het nu niet over. Nu gaat het om antwoord op de vraag: 'Wat is voor mij het dierbaarste plekje in Wijnandsrade?'

Laat ik daarvoor eerst terugrijpen op het verleden. Na mijn benoeming in Wijnandsrade luidde één van de eerste vragen van de journalist van 'de Limburger': 'Wat vond u van Wijnandsrade toen u er voor de eerste keer kwam?' Levendig kan ik mij herinneren dat ik daarop antwoordde: 'Alvorens te solliciteren naar de burgemeesterspost in Wijnandsrade, ben ik er met mijn vrouw een kijkje gaan nemen. Komende uit de richting van Hulsberg en het landschap vanaf de Kersboomkensweg ziende, moest ik onmiddellijk denken aan het boek van Marie Koenen met als titel 'De korrel in de voor'. Dit verhaal had ze zonder meer kunnen plaatsen in deze omgeving'. Overigens, maar dit tussen haakjes, in de loop van de daaropvolgende jaren ben ik daarin steeds sterker gaan geloven. De ouderen onder ons zullen zich Marie Koenen (1879-1959) met haar destijds zeer geliefde streekromans, zoals daar waren 'De korrel in de voor', 'De Moeder', 'Wassend graan', 'De Andere', enz., zonder twijfel herinneren. En daarom kunnen begrijpen waarom ik dacht, zoals zojuist beschreven.

Ontroerend zuiver waren de verhalen van Marie Koenen en zo ontroerend mooi vond ik toen en vind ik nog altijd tot de dag van vandaag het landschap, waardoor het dorp Wijnandsrade als het ware wordt omarmd. Hier kan een mens letterlijk nog de seizoenen zien voorbijgaan met zaaien, groeien, bloeien, oogsten, enz. Het zijn de oude hoeven nabij Niethuizen, op de Vink, op Swier, in Brommelen en in Laar die samen met het kasteel van Wijnandsrade en zijn aanhorigheden, het landschap stofferen op een wijze die niet of nauwelijks nog elders in Zuid-Limburg te vinden is.

Daaraan wil ik toevoegen, dat aan de opvolgende gemeentebesturen van het destijds zelfstandige Wijnandsrade, de historische verdienste toekomt dat zij bij voortduring zo zorgvuldig hebben gewaakt tegen aantasting van de landelijke omgeving van het dorp. Wie op vele plaatsen in Limburg de verrommeling van het buitengebied ziet, zal deze mening alleen maar kunnen delen.

Het is ook tegen die achtergrond dat ik nog altijd dankbaar ben, dat het toenmalige provinciaal bestuur in de jaren zeventig van de vorige eeuw ruimhartig heeft willen meewerken aan de realisatie van wat wij op dat ogenblik noemden: 'Project verbetering van de stille recreatiemogelijkheden Wijnandsrade'.

Dit kwam er op neer dat aanzienlijke subsidies konden worden verkregen voor het weer in goede staat brengen van tal van oude voetpaden; holle en veldwegen die als gevolg van de gewijzigde mobiliteit in voorgaande jaren min of meer in onbruik waren geraakt.

Nochtans heb ik met dit alles nog steeds geen antwoord gegeven op de vraag van Wiel, over wat voor mij nu het dierbaarste plekje van Wijnandsrade is. Als ik eerlijk ben – en dat probeer ik nog steeds te zijn – dan moet ik antwoorden, dat ik dat nauwelijks kan zeggen.

Toen wij in Wijnandsrade op Koningsgraven woonden, hadden wij vanuit de keuken en vanaf de galerij aan de achterzijde van onze woning overdag een fenomenaal uitzicht op het landschap. In de avonden hebben wij vaak tot heel laat op de galerij gezeten. Ziet u het voor zich!? Een glaasje, een sigaartje, de hond van Niethuizen of van 'De Velde' blaffend tekeer gaan, bij tijd en wijle een uil krassend in de buurt en voor wie goed luisterde zelfs het koren ruisend aan de overkant langs de Lieverkenszandweg. Nog later duizenden lichtjes boven Heerlen. Maar bovenal stil, heel stil. Dat was wat ik steeds heb genoemd 'bevoorrecht' wonen.

De invloed die daarvan is uitgegaan op mijn toen herstellende echtgenote is niet of nauwelijks onder woorden te brengen. Het kan dan ook niemand verbazen dat ik her en der in het verleden – en dat doe ik nog steeds, wanneer het zo uitkomt – ondubbelzinnig heb laten blijken dat wij nergens mooier, rustiger en vredzamer hebben gewoond dan op Koningsgraven in Wijnandsrade. Het antwoord op de vraag door Wiel gesteld, zou dan ook niet anders moeten luiden dan: 'Het mooiste plekje voor ons gezinnetje en mij in Wijnandsrade ligt, lag en zal blijven liggen op Koningsgraven 32'.

En toch zou ik, zo meen ik, daarmee deze of gene in Wijnandsrade en ook mijzelf tekort kunnen doen. Waarom?

Degenen in Wijnandsrade, de babyboomers en hun nakomelingen zogezegd, zullen zich nog kunnen herinneren dat mijn vrouw en ik ontzettend veel hebben gewandeld rond het dorp. Nagenoeg geen enkele veldweg of voetpad hebben wij overgeslagen. De 'Ouden Bosch' hadden wij gereserveerd als korte route, die ik trouwens ook graag na raadsvergaderingen alleen liep als de leden van de raad de vergadertafel hadden verlaten om zitting te nemen achter de kaarttafel bij Math Marell of elders.

Dat soort kaarten was voor mij toch te moeilijk, vandaar.

Swier, de Vink, Brommelen, enz., wij hebben ze allemaal lopend langs de binnen- en buitenkant bekeken en bewonderd. Daarmee wil ik niets anders aangeven, dan dat Wijnandsrade – God zij gedankt – zoveel rustieke plekjes, doorkijkjes en onbelemmerde vergezichten kent dat het niet mogelijk is om daaruit objectief één als de mooiste te betitelen. Iedereen die liefde en aandacht heeft voor wat we de natuurlijke omgeving noemen, zal met open ogen en mond blijven kijken naar het landschap rond Wijnandsrade, er stil van worden en daarvan met hart en ziel blijven houden.

Afsluitend nog dit. Als iemand eigenaar of eigenares is van een mooi huis op een aantrekkelijke plek, komt hij of zij meer dan eens te vernemen: 'Jij hebt goud in jouw handen met dit pand'.

Welaan, ik zeg tegen alle leden van de heemkundevereniging Vrienden van Wijnandsrade en aan alle inwoners van dit dorp: 'U heeft goud in uw handen!' U bent bevoorrecht in zo'n oorspronkelijk en mooi gebleven landschap te mogen wonen. Bewaar het, koester het en bescherm het tegen n'importe welke zogenaamde goed bedoelde aantasting ook. Landschapsbeheer is niet alleen iets van agrariërs of van natuurbeschermers. Het is een opgave van ons allemaal. Het is uw aller erfgoed!

Goud in handen (foto: archief heemkundevereniging)

Wijnandsrade in beeld 5

Swier

De Isidoruskapel van Swier

De kasteelboerderij

Jos L'Ortye (pastoor)

Dat treft: dat een foto van mijn dierbaarste plekje in Wijnandsrade de kaft van het vorige nummer van ons Bulletin siert. En dan bedoel ik niet zozeer het kasteel zelf (wat men misschien zou verwachten), als wel de bijbehorende kasteelboerderij respectievelijk pachterswoning. Want daar vestigde mijn voorvader Jean Oulry Lourtille de Trembleur (1646-1716) zich in het najaar (op de feestdag van 'St. Remijs' op 1 oktober) van 1690, samen met zijn vrouw Marguérite Pasquai de Hesselte (1652-1727), met wie hij in 1681 getrouwd was en zijn kinderen Oury (1682), Jean Henri (1683), Jenniton (1685) en Nicolas (1688). Hun Franse namen verraden al dat zij van 'verre' kwamen, uit het Land van Herve om precies te zijn.

Daar zette Jean voor het eerst voet aan 'Wijnandsraadse wal'. Op die plek begon voor hem het grote avontuur dat hij aanging door zijn geboortestreek te verlaten en de pacht van de 'borchhof' van Wijnandsrade op zich te nemen. Daar op de kasteelboerderij werden ook zijn andere kinderen geboren: Thomas (1691), Henri (1694) en tenslotte nog een tweeling: Andrée en Pierre (1695). Toen de pachttermijn van twaalf jaar in 1702 verstreek, werd Jean opgevolgd door een streekgenoot: Pasquai Stassen (1661-1743), sinds 1691 gehuwd met Jeanne Pierre Bauduin. Toen die er echter in 1708 door de baron van werd beschuldigd dat hij de voorwaarden van het pachtcontract onvoldoende was nagekomen, keerde Jean weer terug als pachter op Genhoes. En hij zou er blijven, totdat hij er in 1716 kwam te overlijden. Zijn weduwe verhuisde in 1723 samen met haar nog ongehuwde en thuiswonende zonen Thomas (1691-1762) en Andrée (1695-1775) naar hoeve Brommelen waar ze in 1727 kwam te overlijden. Hun erfgenamen kochten een jaar later voor henzelf en hun nakomelingen het recht op een eigen begraafplaats in de kerk van Wijnandsrade. Een teken dat ze zich na zevenendertig jaar al goed thuis voelden: de L'Ortye's in Wijnandsrade.

De bijzondere band tussen beide vinden we kort en krachtig uitgedrukt in het volgende gedicht van de hand van "dorpshistoricus" Jack Jetten: 'Op sinte Remijs is het begonnen - zij kwamen uit het Waalse land vandaan. Boeren waren zij in hart en nieren - streken neer op de kasteelhof - later op Laar, Brommelen, Bongard, Vink. Waren als een netel in bestuurders pelze. Want onderdanig zijn zij nooit geweest - met kloek verstand en vastberadenheid - keerden zij de rollen om gaandeweg - werden de bestuurden de bestuurders - trouw en eigenzinnig, dienstbaar en vroom. In heel de streek werden zij notabel - een straatnaam bovendien - de fanfare blaast het uit - de familienaam en faam blijft onverbrekkelijk met Wienesroa verbonden in muziek en reünie'.

En ook al ziet de boerderij (annex pachterswoning) er niet meer zo uit als Jean ze

in 1690 aantrof (getuige de inscriptie boven de toegangspoort liet de baron het complex in 1719 grondig verbouwen), toch is dit de plek waar het allemaal begon: de plek waar de L'Ortye's zich hier in Wijnandsrade vestigden en wortel schoten, de plek van waaruit de L'Ortye's zich langzaam maar zeker ook een plekje 'veroverden', zowel in Wijnandsrade als in heel het Zuid-Limburgse land, een plek die de bekende (en bijna alom tegenwoordige) slogan 'L'Ortye L'Ogisch' toch wel enigszins lijkt te rechtvaardigen.

Laten we echter met beide benen op de grond blijven staan: op de grond waar de eerste L'Ortye in Wijnandsrade met 'sjravele en sjoefte' de kost moest zien te verdienen én zijn pachtheer tevreden moest zien te houden, want de voorwaarden die aan het pachtcontract waren verbonden logen er niet om. Het was dan ook niet zomaar een boerderij die Jean hier in Wijnandsrade in pacht nam: het betrof immers de 'borchhof', toentertijd 97 bunder, 19 morgen en 587½ kleine roeden groot aan akkerland, en 29 bunder, 14 morgen en 392½ kleine roeden aan weiden en beemden. Dat moest allemaal bewerkt en bijgehouden worden. Nog maar te zwijgen van de nodige hand- en spandiensten ten behoeve van de baron en de Wijnandsraadse gemeenschap die de pachter diende te verrichten. Gelukkig hoefde Jean het niet alleen te doen; natuurlijk kon en mocht hij ook rekenen op de hulp van zijn vrouw en van zijn opgroeiende kinderen en had hij ongetwijfeld nog de nodige knechten en meiden in dienst. Toch geef ik je het te doen, zo'n 'bedrijf' (want dat was het toch, zeker in die tijd) te runnen! En toch speelde Jean het bovendien nog klaar een van zijn kinderen (rechten) te laten studeren: Jean junior (1683-1754) werd procureur (zoiets als advocaat) en zorgde in Brussel voor een nageslacht. Frappanterwijze zouden er zich in 1808 weer nieuwe L'Ortye's op Genhoes vestigen:

Jeans achterkleinzoon (de latere burgemeester) Jan Hubert L'Ortye (1767-1845) van de (Nieuwe) Bongard, sinds 1791 gehuwd met Johanna Margaretha Rosenboom (1773-1819).

Na zijn dood werd Jan Hubert er als pachter opgevolgd door zijn op één na oudste en gelijknamige zoon (mijn betovergrootvader) Jan Hubert junior (1795-1879), sinds 1846 gehuwd met zijn naamgenote Maria Josephina L'Ortye (1822-1899) van hoeve Laar. Het was in 1886 dat de L'Ortye's op Genhoes plaats maakten voor de Opfergelts.

Wie nu, zoveel jaar later, de ruime binnenplaats van de kasteelboerderij betreedt, kan zich nauwelijks nog een voorstelling maken welk een bedrijvigheid hier lange tijd moet hebben geheerst. Oude foto's laten evenwel zien dat er niet alleen 'gesjrafeld en gesjoefft' werd, maar ook 'gesjajt': de inwendige mens werd niet vergeten. Nu – zoveel jaar later – wordt er op Genhoes weinig meer 'gesjrafeld en gesjoefft', maar des te meer 'gesjajt'. Thans herbergt een (gedeelte van) de kasteelboerderij immers een 'preuverie' waar je heerlijk kunt genieten ('proeven') van de tongstrelende smaak van allerlei inheemse streekproducten zoals Limburgse (Herfse) kaas, al dan niet in combinatie met (Luikse) stroop.

Misschien wel lekkernijen die Jean en Marguérite driehonderd geleden hier als eersten introduceerden! Het kan verkeren zeker als je daarbij nog eens bedenkt dat tegenwoordig op de boerderij ('le vieux moulin') van Jeans schoonouders in Hubertfays (Herve) – Jeans laatste 'halte' vóór Wijnandsrade, waar ook zijn vier oudste kinderen werden geboren – echte Herfse kaas wordt gemaakt!

Wijnandsrade in beeld 6

Brommelen

Terlinden

De ‘zondagse kamer’ van burgemeester Opfergelt

Jo Luijten

Toen het bestuur van de handbalvereniging in 1972 vanuit hun midden het idee ondersteunde om op kasteel Wijnandsrade een internationale antiekbeurs te gaan organiseren namen Jan Keulers en ik het initiatief om van de eigenaren, gebruikers en bewoners van kasteel Wijnandsrade toestemming te krijgen. We wilden immers op een zondag in 1973 gebruik maken van de beide binnenhoven van het kasteel.

Bij de autochtone bevolking van Wijnandsrade heerste daarover nogal wat scepsis en ongelooft. “Dat lukt jullie nooit”, hoorde je dan. En eerlijk gezegd, met toch wat zenuwen zijn we de gesprekken aangegaan. Roger Gerards was destijds bedrijfsleider van de Stichting Proefboerderij Wijnandsrade. Omdat hij in 1973 zou gaan stoppen was zijn opvolger, Ton Kerckhoffs, tevens betrokken bij het overleg. Voor Roger was de handbalvereniging niet onbekend aangezien zijn dochter Maria een fanatieke handbalster was. Het gaf ons vertrouwen dat we van hen alle steun kregen toegezegd. Ook van de heer Blom, directeur van Architectenbureau Hasselt en de Koning, gevestigd in de rechtere vleugel van het kasteel, kregen we toestemming om in 1973 van de binnenhof gebruik te maken. De familie Gerits, die een appartement bewoonde, had geen bezwaar tegen het organiseren van een antiekbeurs.

Maar de grootste uitdaging was toestemming gaan vragen aan de heer Godfried Opfergelt, eigenaar van het kasteel en oud-burgemeester van de gemeente Wijnandsrade, een functie die hij dertig jaar bekleedde. In die tijd werd hij gezien als een echt aristocratische man die in het dorp, niet alleen groot aanzien genoot, maar ook ontzag. In de eerste helft van de vorige eeuw verdienden heel wat inwoners van Wijnandsrade hun boterham binnen de kasteelboerderij als groot agrarisch bedrijf. Toen werden in het dorp de kasteelbewoners nog gezien als echte kasteelheren!

Via Miets Brewers, als familielid inwonend bij de heer Opfergelt, werd een afspraak gemaakt voor een gesprek. Voor ons was het een spannend moment om uit te leggen waar het om begonnen was: de plaatselijke handbalvereniging Wijnandia, door middel van een antiekbeurs in de perfecte entourage van een middeleeuws kasteel, meer financiële armslag geven voor de opleiding van een groot aantal leden en het opknappen van de kleedlokalen.

Na ontvangst in de ‘zondagse kamer’ en verwelkomd met koffie, kregen we ruimschoots de gelegenheid om ons verhaal te doen. En tot onze geruststelling was de heer Opfergelt geïnteresseerd, maar daarnaast ook behoorlijk kritisch. Immers ‘zijn kasteel’ was een onvervangbaar monument en daar mocht niets mee

gebeuren. En vooral het brandgevaar was een thema dat indringend aan de orde kwam. Dat was ook niet voor niets, want aan de zuidkant van de grote binnenhof waren de stieren gehuisvest (nu aardappelloods) en stak het stro royaal onder deuren en poorten uit. We moesten onvoorwaardelijk garanderen dat er voldoende preventieve maatregelen werden getroffen. Dat hebben we dus ook gedaan. Naast het zoveel mogelijk opruimen van het stro, de restanten constant nat houden én de aanwezigheid van de brandweer werd aan die voorwaarde voldaan. In ieder geval kregen we na een goed gesprek van de heer Opfergelt het licht op groen. We konden aan de slag!

Met de geweldige steun van het gemeentebestuur van de toen nog zelfstandige gemeente Wijnandsrade, onder leiding van burgemeester Cortenraad, kon de opbouw beginnen. Voor de vierenvijftig antiquairs moesten de kramen worden opgebouwd. Het voormalige 'sjop' werd ingericht voor de verkoop van bier en Limburgse gerechten. De vele vrijwilligers zorgden er voor dat alles op rolletjes liep. Kasteel eigenaar Opfergelt voelde zich zeer betrokken bij dat volledig nieuwe beeld op zijn kasteel. Hoog gezeten op zijn witte paard maakte hij tijdens de opbouw regelmatig rondjes over de grote binnenhof. Aan zijn reactie was te merken dat het goed was.

Zondag 2 september 1973 was de grote dag, waarop zo'n tienduizend bezoekers de

V.l.n.r.: Jo Luijten, Yildiz de Kat (miss Holland), burgemeester Frans Cortenraad, en oud-burgemeester Godfried Opfergelt in 1973 (foto: archief handbalvereniging Wijnandia)

eerste antiekbeurs bezochten. Godfried Opfergelt, burgemeester Frans Cortenraad, Roger Gerards, Ton Kerckhoffs, Gerrit Blom en de wethouders waren als officiële gast blij verrast met dit grote succes.

Niet lang daarna werden we door de heer Opfergelt uitgenodigd voor een gesprek bij hem in het kasteel. Jan en ik werden ontvangen in - wat vroeger werd genoemd - de 'zondagse kamer'. Een bijzondere ruimte met een prachtig plafond, robuust antiek meubilair, kristal, jachtaferelen en schilderijen van voorouders. Na koffie en gebak kregen we cognac en sigaren aangeboden. De hele sfeer ademde naar vroeger, naar verstilde herinneringen. Als fervent jager vertelde hij over spannende jachtavonturen in binnen- en buitenland. Diverse jachttrofeeën aan de muur dienden als stille getuigen. Verder liet hij duidelijk blijken dat hij helemaal in zijn nopjes was met het verloop van de eerste antiekbeurs op zijn kasteel en dat we voor een volgende editie op zijn steun konden rekenen. Onze eerste huiver voorafgaande aan het eerste contact veranderde in geruststelling en een gevoel van dichtbij. Zo werd de 'zondagse kamer' van de heer Opfergelt niet alleen de basis voor een volgende editie van de antiekbeurs, maar ook – in dit geval – de ontmoeting met een gewoon mens. De 'zondagse kamer' van oud-burgemeester en voormalig kasteelheer Godfried Opfergelt is daardoor een herinnering geworden die blijft.

In de jaren 1974 tot en met 1976 hebben we bij de organisatie met de heer Opfergelt een goed contact onderhouden waarbij hij zichtbaar genoot van het openingsprogramma, met bijzondere gasten en artiesten, zoals Miss Holland, de dansende tweeling Daphne en Deborah en Conny Vink. In 1977 is de heer Opfergelt op achtentachtjarige leeftijd overleden. Voor zijn 'zondagse kamer' was het snel daarna verleden tijd.

Wijnandsrade in beeld 7

Laar

Laar

De Lourdesgrot

Ria Marell

In antwoord op de vraag wat mijn dierbaarste plekje in Wijnandsrade is, had ik het liefste meerdere locaties beschreven. Maar als ik dan toch maar één lievelingsplekje mag kiezen, dan zoek ik het dicht bij huis: het Lourdesgrotje in de plaatselijke Motte.

Ik zit vooral graag op het bankje onderaan de Motte met zicht op de grot en de grote vijver. Het is daar meestal heel erg stil en je kunt er lekker een boek lezen of rustig om je heen kijken. Hoewel ik vroeger regelmatig in Wijnandsrade kwam en

Inzegening Lourdesgrot door pastoor Piet Souren

ook wel eens op het kasteel ben geweest, heb ik de grot pas ontdekt toen ik op het kasteel kwam wonen.

Vlak voor mijn verhuizing verkende ik samen met mijn vader mijn nieuwe woonomgeving en zo kwamen wij ook bij de Motte. De eeuwenoude heuvel was helemaal onderkomen, maar mijn vader wist te vertellen dat er twee paadjes om heen liepen en dat daar vroeger de studenten van het klein seminarium hun rondje

hebben gelopen. Wij zijn die paadjes toen gaan opzoeken en op die manier kwamen wij het grotje tegen. Het was helemaal leeg en kinderen hadden het als speelterrein gebruikt.

Mijn vader vond dat erg jammer. Hij vond dat de Lourdesgrot bij de Motte en het kasteel hoorde. De restauratie van het kasteel was in volle gang, maar aan de restauratie van het grotje had niemand gedacht.

Een paar jaren later werd mijn vader tachtig jaar. Bij dat kroonjaar hoorde natuurlijk een mooi cadeau. Dat is op zijn aangeven het herstel van het grotje in de Motte geworden. De gasten op zijn verjaardagsfeest waren het helemaal met hem eens en zij hebben voldoende 'gesloten enveloppen' meegenomen om zijn plan uit te laten voeren. Niet veel later hebben wij overlegd met de Stichting tot Behoud van Kasteel Wijnandsrade, want die was (en is) de eigenaar van de Motte en dus ook van de grot. En het bestuur ging akkoord met het herstel van de grot.

Samen met neef Math en enkele hulpvaardige "Rötscher en Swierder" zijn wij gelijk daarna aan het opknappen begonnen. En ondertussen werd gezocht naar een passend Mariabeeld want het oorspronkelijke beeld was verdwenen. Hij vond uiteindelijk een beeld, gemaakt van een soort rubber van verwerkte autobanden. Recycled dus én het kan tegen alle mogelijke weersomstandigheden.

Na heel wat noeste maar ook gezellige werkuren en -dagen lag het grotje er een tijdje later weer keurig bij. Math Marell heeft de trap nog schoon gemaakt en voor een leuning gezorgd, zodat ook de mensen die wat moeilijker ter been waren de grot konden bereiken.

De paters Jezuïeten – de voorgangers van de paters Conventuelen, die hier hun klein seminarium hadden – hebben de oorspronkelijke grot ingericht. Het schijnt ook nog een van de eerste Lourdesgrotjes in Limburg te zijn, maar daar weet ik het precieze niet van. Dat moet een van onze dorshistorici nog maar eens precies uitzoeken. Ik heb wel begrepen dat de Jezuïeten het grotje hebben gebouwd naar aanleiding van een wonderbaarlijke genezing, verkregen door het drinken of het gebruik maken van water uit Lourdes waar Maria toen nog maar pas verschenen zou zijn.

Hoe dan ook. Het heeft mij in elk geval een van mijn meest dierbare plekjes in Wijnandsrade opgeleverd.

Wijnandsrade in beeld 8

Gemeenschapshuis

Café I gen Dörp

De zeis

Jan Keulers

Afgelopen voorjaar ontmoette ik tijdens een zonnige ochtendwandeling Wiel Oehlen. Dat leidt altijd wel tot een gezellig praatje, maar deze keer al vlug tot een voor mij verrassende vraag: 'Jan, wat is jouw dierbaarste plekje in Wijnandsrade?' Achtelooos voegde hij daar nog aan toe: 'Zet je keuze eens op papier. Maar denk er aan, in niet meer dan duizend woorden!' En met de elegante zwaai als van een jonge wielrenner sprong Wiel weer op zijn fiets, wuifde mij nog eens vriendelijk na en was verdwenen. Helaas Wiel, ik moet je iets bekennen, ik heb helemaal geen dierbaarste plekje in Wijnandsrade. Ja, de pingongtafel in onze sportruimte, waar ik elke ochtend na het ontbijt tegen mijn vrouw een partijtje tafeltennis speel. Maar niet zo'n idyllisch plekje, zoals ontdekt op een van de vakanties dat in je geheugen staat gegrift en waar je steeds met een beetje weemoed aan terugdenkt. Maar dat zal voor een bijdrage aan dit bulletin niet de bedoeling zijn.

Zijn vraag zette mij wel aan het denken. Er is namelijk iets waar ik soms nog aan terugdenk. Ik heb iemand die ik bewonder om zijn kunstzinnige vaardigheden een aantal jaren geleden uit het oog verloren. Hij kon met hamer, aambeeld en vuur uit een stuk ijzer iets unieks creëren. De kunstsmid, die de gave heeft om naast een smeedhamer ook in diezelfde vuist de pen te hanteren om gedichten en verhalen in het dialect te schrijven. Het lot heeft op zeker moment voor hem een andere wending genomen en hij was voor mij niet meer te traceren. Alle pogingen mijnerzijds ten spijt, hij was van de aardbodem verdwenen. Maar hij heeft wel iets tastbaars achtergelaten: het beeld op de binnenhof van het kasteel, van de boer die een zeis aan het haren is. De vraag - wat is jouw dierbaarste plekje - moet aanleiding zijn om opnieuw op zoek te gaan naar deze markante persoon. En als het lukt hem te vinden, dan is het dierbaarste plekje voor mij, dit beeld op het kasteel. Bovendien zeg nu zelf, welk symbool past beter in deze omgeving met zijn agrarisch verleden dan deze boer die zijn eigen gereedschap moest slijpen. Wat zal het geluid van het haren en wetten van de zeis in vroeger tijden hier, of op de landerijen rondom het kasteel vaak geklonken hebben. De zeis die al in de tijd van de Romeinen werd gebruikt, met als grote voordeel dat je met betrekkelijk weinig inspanning en zonder te bukken, gras en graan kon maaien. Toegegeven, voor de realisatie van het beeld had ik zelfs geen idee wat het haren van een zeis betekende, laat staan dat ik wist wat een haarhamer of haarspit (aambeeld) was. Tegenwoordig kun je alleen nog met een beetje geluk op een festival voor oude ambachten, het haren van een zeis in de praktijk beleven. Voor een buitenstaander lijkt dit bewerken van het zeisblad kinderlijk eenvoudig. In werkelijkheid vraagt het de nodige vakkennis om het snijvlak van de zeis zo te bewerken, dat een scherpe

rand ontstaat. Zoveel vakmanschap, dat vroeger vaak één persoon zich alleen met dit haren bezig hield, terwijl door meerdere arbeiders de grote velden werden gemaaid. Degene die al eens een demonstratie van dit haren heeft meegemaakt komt vaak onder de indruk van de rust die dit uitstraalt. Rust, die juist in onze turbulente leefwereld zo vaak ontbreekt.

En dan is het nog maar een kleine stap om even in gedachten terug te gaan naar beelden uit je eigen jeugd. Toen wij – in mijn lagere schooltijd – nog probleemloos op straat konden spelen en praktisch gelijk met de seizoenen van spelletjes verwisselden: van haasje over springen naar hoepelen, knikkeren of priktollen. Je wist nooit wie er het eerst mee begon. Op zeker moment was een spelletje er gewoon en iedereen deed mee.

Of het kruidenierswinkeltje bij ons in de straat, dat nooit sluitingstijd had en waar het nog gebruikelijk was om één keer per week de boodschappen te betalen, die braaf door de kruidenierster in een boekje werden opgeschreven. En als je jonge kaas moest hebben, die aan de ene kant van de kaas werd gesneden; en als je om oude kaas vroeg, werd dezelfde kaas omgedraaid en werden hiervan even vrolijk de plakjes gesneden.

Het kon niet uitblijven dat over de gereedschappen die de boer gebruikte in vroeger jaren ook de nodige volksverhalen zijn ontstaan. Zo ook het verhaal over de middagheks, die er over waakte dat de werkers op het veld zich aan de middagrust

van twaalf tot een uur hielden. Als je toch doorwerkte, dan kon je deze kwade veldgeest tegenkomen, die dan met een zeis op je insloeg.

Of het bloedstollende verhaal van de spookachtige 'Witte Wieven', waar de haarspit een belangrijke rol in speelt. De legende speelt in de Gelderse Achterhoek waar, in een diepe kuil op de Lochemse berg de Witte Wieven woonden. En de rust van deze boosaardige Wieven mocht absoluut niet worden verstoord. Aan de rand van de berg woonde een rijke boer met zijn beeldschone dochter Johanna. De boer wilde haar met zijn keus – de zoon van een welgestelde boer – laten trouwen. Dit zeer tegen de zin van Johanna, die hopeloos verliefd was op Albert, de zoon van een keuterboertje.

Uiteindelijk besluit de vader dat beide rivalen een proef moeten afleggen, waarbij zij de rust van de Witte Wieven moeten verstoren. In het donker moeten zij te paard de gevaarlijke tocht door het bos naar de Witte Wieven maken, de haarspit in de kuil werpen en roepen: 'Witte Wieven wit, hier breng ik oe het spit'. Welke van beide rivalen uiteindelijk als winnaar uit de strijd met de Witte Wieven is gekomen en de beeldschone Johanna mag trouwen, moet ik u door de limiet van duizend woorden helaas onthouden.

Bent u echt geïnteresseerd in de afloop, dan moet u naar het Gelderse Zwiep. Bij de plaatselijke bakker staat nog een gedeelte van de deur van de boerderij van Johanna met daarin de haarspit, die met grote kracht door een woedend Wit Wief erin is geworpen. En deze bakker kan u waarschijnlijk ook het verdere verloop van dit verhaal vertellen.

Wijnandsrade in beeld 9

*Het laatste café van Swier, van Math Erens tot 1963 en van Jo Eurlings tot 1982
(foto: archief heemkundevereniging)*

Restaurant Oud-Brommelen

De berenkuil

Henk van Malkenhorst

‘Wat is je dierbaarste plekje van Wijnandsrade?’ vroeg de redactie. Een simpele vraag, zo op het eerste gezicht, maar de beantwoording bleek nog niet zo eenvoudig te zijn.

Toen ik over de vraag begon na te denken gingen mijn gedachten bijna automatisch terug naar het jaar 1972, toen wij in Wijnandsrade kwamen wonen. Wat trok ons in Roa? We kwamen ‘uit Holland’ en hadden een tijdelijk onderkomen gevonden in Weustenrade, in een piepklein Bogaarts-bungalowtje in de Kruisstraat. Maar dat was een tijdelijke voorziening en dus moest er met enige spoed wat anders worden gezocht.

Dat werd voor Elly en mij zonder veel discussie Wijnandsrade, maar nu denk ik wel eens: Wat heeft precies de doorslag gegeven? Het mooie centrum rondom de vijvers? Het kasteel met zijn uitstraling? De authentieke oude dorpskern? De mooie nieuwbouwwijk, oplopend tegen de helling? Het zal wel een combinatie van factoren zijn geweest, in elk geval waren wij onmiddellijk voor Wijnandsrade gewonnen en toen er ook nog een patio-bungalow vrij kwam in de L’Ortijestraat was het pleit gauw beslecht.

Je herinnert je van alles uit die eerste jaren, nu al weer veertig jaar geleden. De kleuterschool, toen nog aan de Eyssenstraat, waar onze jongens hun eerste lettertjes leerden, hun eerste blauwe plekken opliepen en hun eerste dialectwoorden leerden. (Ik herinner me: ‘We hebben sjoepkarren geklauwd op het schoolplein’. Wisten wij wat een sjoepkar was). Later de lagere school – zo heette dat toen nog – van meester Hock. De vergaderingen van de gemeenteraad, zeven man sterk maar liefst, op de verdieping van het oude gemeentehuis met de onvergetelijke aanwezigheid van mensen als Frans Cortenraad, Lou Houtvast, Frans Roebroek en Twan Thomassen, om er maar een paar te noemen. Een gemeentehuis ook, waar de burgemeester achter de typemachine vandaan sprong en zijn jasje aanschoot als je je aan het loket meldde en met wie je op straat een praatje kon maken, als hij op zijn gemak naar het gemeentehuis kuierde. En Hein Meijers, die zo ongeveer alles leek te behandelen wat er op het gemeentehuis te doen viel.

En wat nog meer? Er was toen nog geen ‘Paap’, wel lag daar het voetbalveld van Wijnandia, waar (als ik het me goed herinner) ook toen al Frans Roebroek onbetwist de scepter zwaaide. Een groot deel van de Koningsgraven moest nog worden aangelegd en de Zinkenstraat eveneens. Langweide heette nog Nieuwstraat en de Oudenboschstraat was nog deftig Raadhuisstraat. Het station voor kunstmatige inseminatie aan de Kersboomkensweg was het domein van stieren en niet van paarden. En we hadden nog een echte Rabobank. (Nu is zelfs het postkantoor verdwenen, grootschaligheid eist ook hier zijn toll!). Maar in 1972 was Wijnandsrade

nog een zelfstandige gemeente, de herindeling moest nog worden uitgevonden, het dorp was klein, charmant en vooral: mooi. Dat laatste is het overigens, gelukkig, nog steeds.

Om terug te keren naar de vraag van de Bulletin-redactie: Er zijn veel plekjes in Wijnandsrade die me na aan het hart liggen. Ik denk, dat ik dat gevoel met velen zal delen. Om niet in herhaling te vervallen heb ik gekozen voor een wat buiten de dorpskern gelegen plekje. En dat is een stukje van het Wijnandsraderbos of de 'Ouden Bosch', zoals het op historische kaarten wordt genoemd, en wel dat gedeelte aan de zuidkant van het bos waar die grote kuil ligt, omringd door tientallen jaren oude beuken en eiken. Een wat opvallend en mysterieus gat in de grond, waarvan je je afvraagt hoe dat er ooit is ontstaan. Eerst denk je: is hier een verdwaalde bom terecht gekomen? Is er zand afgegraven door vroegere bewoners uit deze streek? Is het een bijzonder geologisch verschijnsel? Een inslag van een meteoriet? Of is het alleen maar een speling van de natuur, waar verder niets achter mag worden gezocht? Ik heb het aan veel mensen gevraagd, niemand heeft me precies kunnen vertellen wat de oorsprong is van deze raadselachtige kuil.

Waarom dat bijzondere plekje? Omdat het talloze keren het doel was van wandelingen in familieverband. Vier generaties uit onze familie hebben aan de rand van de kuil gestaan en zich afgevraagd hoe dit fenomeen is ontstaan. Soms diende het als eindpunt van een speurtocht, soms was het een tussenstation op een koude winterwandeling. Onze kinderen hebben er gegraven, met takken en halve boomstammen gesleept, hutten gebouwd, zijn door de klei naar beneden gegleden, kortom: hebben zich intens smerig gemaakt, zoals het hoort als je je nog niet als een

volwassene behoeft te gedragen. Soms stond er water onder in de kuil en dan was het natuurlijk nóg interessanter om je naar beneden te laten rollen. Moeder en Ariel waren er goed voor

En nu is er weer een nieuwe generatie. En de geschiedenis herhaalt zich: ook voor de kleinkinderen is de 'berenkuil' – zoals ze het noemen - weer een fantastisch element om over te fantaseren. Is het misschien een schuilplaats geweest voor de bokkenrijders? Of een hol voor heksen of kabouters? En ook nu wordt er weer volop gespeeld en soms gaat het er nog ruiger aan toe dan vroeger. En een speurtocht door het Wijnandsraderbos blijft het mooiste wat er is.

Zoals gezegd: er zijn veel dierbare plekjes in Wijnandsrade. En de kuil in het Wijnandsraderbos is zeker niet het enige dat me na aan het hart ligt. Maar het heeft tóch iets heel bijzonders

Wijnandsrade in beeld 10

De oude pastorie in 1972, toen nog een hotel (foto: archief heemkundevereniging)

De VIVO-winkel in circa 1960 (foto: archief heemkundevereniging)

't Peschke

Wiel van 't Hoofd

In 1979 kreeg ik als Hoensbroekenaar de mogelijkheid om in Wijnandsrade een stukje grond te kopen en er een huis op te laten bouwen. Het stukje grond lag in een doodlopend straatje, 'Papenbroek' genoemd.

Dat ik überhaupt in aanmerking kwam om hier in Wijnandsrade te bouwen, lag aan het feit dat mijn toenmalige vriendin en huidige vrouw uit het dorp kwam en zich een paar jaar eerder op een lijst van 'woningzoekenden' had ingeschreven. Twee jaar van tevoren waren in deze buurt al een veertiental identieke huizen door een aannemer gebouwd en ons huis en dat van mijn latere buurman, die net als wij 'onder eigen beheer' zou gaan bouwen, moesten er precies hetzelfde gaan uitzien als die veertien reeds bestaande. Nu had ik wel al eens vier weken als vakantiewerker bij het toenmalige bouwbedrijf Hobru als handlanger gewerkt, maar om nu te zeggen dat ik even een heel huis zou kunnen (laten) bouwen

Via mijn broer Piet werd Jan Seijen uit de toenmalige Nieuwstraat bereid gevonden om als een soort opzichter te fungeren bij de bouw van ons huis. Jan regelde alles, bestelde materialen, nam met de ingehuurde bouwvakkers de bouwtekeningen door en stak ook nog regelmatig zelf de handen uit de mouwen.

Ik kan me nog goed de dag herinneren dat de bouw uitgezet moest worden. Jan had met mij afgesproken om op een zaterdagochtend om zeven uur (Jan was een echt ochtendmens) te starten. Omdat ik vooral niet te laat wilde komen, was ik al een half uur van te voren aanwezig bij het braakliggend stukje grond in Papenbroek. Ik ben aan de overkant van de straat op de stoeprand gaan zitten en bekeek de plek waar wij zouden gaan wonen. Waarom weet ik niet, maar vanaf dat eerste moment voelde ik mij thuis op deze plek. Het was hier lekker rustig (waarschijnlijk lag de hele buurt nog in een diepe slaap, op dit tijdstip op de zaterdagmorgen) en achter mij lag een grasveld met daar weer achter iets wat op een bosje leek. Om tien voor zeven arriveerde Jan Seijen en we begonnen met het in de grond slaan van piketjes en het plaatsen van planken waarop Jan allerlei maten noteerde. Ik snapte er niet veel van, maar vond het wel spannend: wij waren begonnen met het bouwen van een huis.

Een maand of acht negen later, wat kilo's lichter en heel wat eeltplekken rijker trokken Chris en ik in ons nieuwe huis. Wij waren heel tevreden over het resultaat, niet in de laatste plaats omdat wij via ons voorraam uitkeken op een mooi stukje natuur met dat groene veldje binnen handbereik. Wij werden al snel lid van de pas opgerichte buurtvereniging 'de Paep'. In de buurt woonden voornamelijk jonge mensen en in die tijd kwam de ooievaar regelmatig overvliegen. Binnen een paar jaren groeide

het aantal kinderen in de buurt gestaag en de buurtvereniging had het idee om het veldje tegenover ons huis wat aantrekkelijker te maken voor kleine kinderen. Er werden wat ronde houten boomstammetjes geplaatst en oude autobanden werden ingegraven, zodat kinderen er op konden balanceren. Er was een speelplek voor kinderen gecreëerd.

Een paar jaar later, het aantal kinderen in de Paep was alleen maar toegenomen (ook wij hadden ons steentje bijgedragen), ontstond binnen het bestuur van de buurtvereniging het idee om op het veldje een echte speeltuin te realiseren. Hub Coenen uit de Jan Maenenstraat maakte een zeer gedetailleerde bouwtekening van de speeltuin en het bestuur van de buurtvereniging, waartoe ik inmiddels was toegetreten, bestelde de benodigde materialen en zocht sponsors. Om wat meer financiële armslag te hebben, organiseerde de buurtvereniging drie jaren achter

(foto:Wiel van 't Hoofd)

elkaar het spektakel 'de sterkste man van Wijnandsrade'.

Samen met heel veel buurtgenoten gingen wij op een zaterdag aan de slag. Er werd gegraven, geboord, getimmerd dat het een lieve lust was. Natuurlijk werd er ook aan de inwendige mens gedacht: de dames verzorgden broodjes en koffie en na afloop genoten we van alles wat wij die dag opgebouwd hadden. Er zouden nog een aantal van die dagen volgen; dagen waarop hard gewerkt werd maar waar het plezier van af straalde. We bouwden van geïmpregneerd materiaal klimrekken, een voetbaldoel, een glijbaan en een 'schooltje', compleet met krijtbord voor de allerkleinsten. Een oude rioolbuis diende als doorgang naar een grote ronde zandbak.

Het resultaat mocht er zijn: op een mooie zaterdag werd de speelplek, die later de naam het Peschke kreeg, officieel geopend door toenmalig burgemeester Rutten van Nuth. Kinderen uit het hele dorp vonden al snel de weg naar dit speelparadijsje. Zelf heb ik in de periode dat mijn kinderen Rob en Bas klein waren, menig uurtje op het Peschke doorgebracht met glijden, klimmen en voetballen. Het veldje is trouwens in vroeger jaren door de buurtvereniging gebruikt bij activiteiten als de jaarlijkse barbecue, kampvuren, de rondgangen door de Paashaas, enzovoort. Met recht kan gezegd worden dat het Peschke zowel voor de jeugd als voor de volwassenen jarenlang dé ontmoetingsplek van de buurt was.

Echter, de jaren verstreken, onze jeugd werd ouder en de zelf gebouwde speeltoestellen begonnen ten prooi te vallen aan de tand des tijds. Het Peschke dreigde een beetje te verloederen en de functie die het jaren had gehad te verliezen. Het, inmiddels praktisch helemaal vernieuwde, bestuur van de Paep heeft op een gegeven moment de stoute schoenen aan getrokken en een voorstel gepresenteerd om van het oude Peschke met zijn houten speeltoestellen, een totaal vernieuwde speeltuin te maken met moderne, vooral ijzeren toestellen.

Binnen de buurtvereniging is dit plan besproken en menigeen, die jaren geleden had meegeholpen met het zelf bouwen van de toestellen, moest wel even slikken. Het Peschke zou door de nieuwe voorstellen immers een heel ander karakter krijgen: ijzeren toestellen, een, weliswaar, laag hek rond het terrein en een groot gedeelte van de begroeiing zou worden gesnoeid.

De plannen van het buurtbestuur zijn uiteindelijk doorgegaan met als resultaat dat ons dorp nu al weer een aantal jaren een prachtige speeltuin heeft met vaste openings- en sluitingstijden. Buurtbewoner Koen Frijns ziet hier dagelijks op toe en let er ook op dat iedereen zich aan de afspraken houdt.

Op mooie dagen vinden weer veel kinderen en ouders de weg naar het Peschke. En het leuke is: als ik uit het voorraam kijk, zie ik nog steeds spelende kinderen op het, weliswaar met speeltoestellen aangeklede, veldje met veel groen. Ik voel me nog steeds thuis op deze plek.

Wijnandsrade in beeld I I

Voormalig dorpsmid Zef van Oppen in 1987

Dorpsmid Theo van Oppen in 1997

Van Vink naar Centrum en Kasteel

Esther Steins

Terugkijkend op mijn leven in Wijnandsrade, kan ik stellen dat er drie dierbare plekken zijn waar mijn meest bijzondere herinneringen naar uit gaan.

Mijn vroegste herinneringen aan Wijnandsrade beginnen op de Vink. In mijn kinderjaren woonden we in Nuth, maar wellicht omdat mijn vader een Wijnandsradenaar in hart en nieren is, bezocht ik regelmatig met mijn ouders de kerkdienst op zondagochtend in de Stephanuskerk. Aansluitend legden we vaak een familiebezoek af in Wijnandsrade. Onder andere op de Vink, waar in het begin ook nog mijn oma ('oma Vink') woonde. Wanneer we bij haar op visite waren, maakten mijn broertje en ik samen met mijn vader een rondje door de stallen waar de varkens en koeien stonden. Samen met mijn neefjes en nichtjes speelden we aan de bosrand, of bij minder goed weer op een van de zolders van de boerderijen waar ze woonden. Aan de bosrand kwamen we enkel als mijn neven ons uitnodigden om achterin de kar van een soort opgevoerde skelter mee te gaan. Op zolder hulde ik me met mijn nichtjes in oude jurken van oma en speelden we met haar handtasjes en portemonnees. We speelden winkeltje, met name 'slagerij' of 'kledingwinkel' was favoriet. Helaas vlogen die zondagochtenden altijd voorbij. Ook logeerde ik weleens bij mijn nichtje op de Vink. Bij goed weer mochten we buiten in een zelfgebouwde tent onder de sterrenhemel slapen.

Op mijn elfde jaar verhuisden we naar Wijnandsrade. Mijn ouders kochten het huis op nummer 1 in de Eijssenstraat. De Eijssenstraat viel onder buurtvereniging 'het Centrum'. Het huis had de bijnaam 'glazen huis', omdat zowel de voor- als achtergevel voornamelijk uit glas bestond. Hoewel het hemelsbreed om een verhuizing van circa vier kilometer ging, zag ik het in die tijd bijna als een emigratie: 'Ik wilde niet verhuizen!' Al mijn vriendjes en vriendinnetjes woonden immers in Nuth en daar had ik het naar mijn zin. Gelukkig mocht ik van mijn ouders mijn basisschoolperiode in Nuth op mijn vertrouwde basisschool 'de Populier' afmaken. In Nuth was ik gewend om in onze tuin te spelen, omdat we langs een ontzettend drukke weg woonden, waardoor spelen op straat onmogelijk was. In de Eijssenstraat was dit van meet af aan anders. Er woonden veel kinderen van mijn leeftijd of iets jonger, die mijn broertje en mij regelmatig uitnodigden om samen op straat te spelen. In het begin vond ik het wat onwettelijk om soms een uur lang midden op straat met een bal te spelen, zonder dat er een auto langs kwam rijden. Ook het huis zelf, dat grondig opgeknapt werd door mijn ouders, werd erg mooi, wat maakte dat ik me snel thuis voelde in het Centrum.

Vink

Ik kan me herinneren dat ik voor tekenles in de brugklas een tekening moest maken van het uitzicht vanuit mijn slaapkamerraam. Toen pas realiseerde ik mij hoe rijk ik mij kon prijzen! Omdat het huis vrij hoog ligt en ik over de hele slaapkamerbreedte ramen had, had ik een geweldig uitzicht. Niet alleen op de kerk, het kasteel, de school, de voetbalvelden en het Wijnandsrader bos maar bij helder weer ook op andere dorpen als Klimmen en Hulsberg. In en rondom mijn ouderlijk huis heb ik uiteindelijk een geweldig rijke jeugd gehad.

Toen ik ongeveer vijftien jaar was, ging op een dag de deurbel. Ik opende de voordeur en er stond een jongen die blijkbaar aan het tuinieren was bij de overbuurvrouw. Hij stelde zich voor als 'Ruud, het neefje van Mariette' (de overbuurvrouw). Hij had water nodig voor het een of ander. Hij kwam op mij over als een hele aardige jongen, wellicht van mijn leeftijd. Mijn moeder zei later die dag nog: 'Dat is inne van Tiny en Ton Kerckhoffs van ut Kasjtjel hie in Wienesroa'. Ik had hem echter nog nooit gezien.

Enige tijd later leerde ik Ruud beter kennen via de handbalvereniging van Wijnandsrade. Hij handbalde in het succesvolle heren seniorenteam van die tijd, onder andere samen met twee neefjes van mij. Samen met mijn ouders en broertje bezocht ik regelmatig op zondagmiddag een van de meestal druk bezochte wedstrijden. Hij viel mij toen steeds meer op en ik merkte dat ik hem steeds leuker vond. Tijdens de wedstrijden viel hij op omwille van zijn talent: zeer vlot, lenig en vanaf de hoekposities maakte

hij vaak ongelooflijk mooie goals. Buiten de wedstrijden viel hij op omdat hij zeer geïnteresseerd, behulp- en zorgzaam was. Ik bewonder nu nog zijn geduld, wanneer hij mij voor de tiende keer uitlegde hoe ik een bepaald wiskundig vraagstuk moest oplossen. We gingen in die tijd met een hele groep op stap. In die periode kwam ook onze carnavalsgroep 'de Josjes' tot stand. De groep bestond grotendeels uit jeugd van Wijnandsrade en enkele jongeren uit omliggende dorpen. Het bouwen van de carnavalswagen gebeurde in een van de schuren van het kasteel en startte al in het vroege najaar. Het bouwen van de wagen was in die maanden een heuse dagbesteding (naast school), waar meerdere avonden per week en op zaterdag tijd en energie aan gespendeerd werd.

Met carnaval in 1995 sloeg de vonk tussen Ruud en mij echt over en kregen we officieel verkering. Aangezien we beiden pas zeventien waren en dicht bij huis gingen studeren, vormde de woning van mijn schoonouders in het kasteel nog jarenlang een plek waar ik vaak heel wat uurtjes per week doorbracht. Met zijn vele ruimtes, de ossenroodkleurige eikenhouten vloeren en de ruime hal met grote trap naar boven, vormde het een sfeervolle woning. Aan de overkant van de woning, was een grote ruimte die zich uitstekend leende voor feestjes. We hebben er meerdere malen oud en nieuw en examenfeestjes gevierd. Uiteindelijk wel heel bijzonder hoe het kasteeltorentje dat ik ooit nog als een van de meest prominente elementen had laten terugkomen in mijn brugklas tekening, uiteindelijk het torentje, schuin boven de slaapkamer van Ruud was.

Wijnandsrade in beeld 12

De laatste kruidenier van Wijnandsrade

Annie en Piet Vaessen

De Kersboomkensweg

Riek Meijers-Arts

Wegen brengen je altijd ergens naar toe. Je hebt snelle autobanen, rijkswegen, provinciale wegen, binnenwegen en bospaadjes. Er zijn rechte wegen en bochtige, geasfalteerde wegen en modderige. Elke weg biedt een uitzicht. En soms blijft zo'n uitzicht op je netvlies 'hangen'.

Zo'n 'wegen-met-uitzicht' hebben wij in Limburg meerdere; zo ook wegen die leiden naar Wijnandsrade, een van de mooiste dorpen in Limburg. De weg die mij altijd weer kan bekoren, is die van Hulsberg naar Wijnandsrade: de Kersboomkensweg. Van Wijnandsrade naar Hulsberg is het dezelfde weg, maar die gaat in vals plat omhoog, dus als ik daar fiets ben ik meer bezig met welke versnelling ik zal gebruiken dan met de schoonheid om mij heen.

Telkens, als ik op de Kersboomkensweg fiets (rijd of loop) – in de richting van Wijnandsrade wel te verstaan – word ik getroffen door de schoonheid die voor mij ligt: een glooiend landschap, velden, hier en daar begrensd door prachtige meidoornhagen en plukjes huizen, verscholen achter hoge en minder hoge bomen. Een weids panorama met in de verte het Limburgse heuvelland, met als eindpunt het kasteel van Wijnandsrade – omringd door vijvers – dat trots zijn onlangs herstelde glorie laat zien.

Elk seizoen weer biedt de Kersboomkensweg mij een verrassend uitzicht.

In de lente, wanneer de velden kaal liggen te wachten op zaad en zon, wanneer de fruitbomen de kou van de voorbije winter proberen te vergeten door uitbundig te gaan bloeien, wanneer de vogels voorzichtig hun stekje in de meidoornhaag gaan opschonen, wanneer de paarden vrolijk een frisse neus halen in de wei. Zelfs de lucht doet mee: wolken spelen met het onderliggende landschap en met de eerste lentestralen van de zon.

In de zomer wanneer de groene velden omzoomd zijn door klapprozen en korenbloemen, wanneer de bloesem langzaam verandert in een appel of peer, wanneer in de hagen insecten en vogels elkaars leven in evenwicht houden. En weer die lucht, strak blauw of met wolken, steeds een eenheid vormend met het landschap. In de herfst, wanneer het warme rood en geel de hoofdkleuren vormen, wanneer de oogst wacht om geplukt te worden, wanneer de zon zorgt voor een prachtige najaarsgloed of grijze wolken hun te zwaar geworden inhoud uitstorten over de velden, wanneer een eenzame tractor het land omploegt en gereedmaakt voor het komende seizoen.

In de winter, wanneer een witte laag het landschap iets betoverends geeft, wanneer de fruitbomen uitrusten van het harde werken, wanneer het stil wordt in de hagen,

wanneer de bomen zich ontdoen van de bladeren en wanneer je de adem ziet van de fietser die je passeert.

En altijd weer leidt de Kersboomkensweg mij naar het dorpje dat in volle afwachting is van wat die weg brengen zal. Wellicht dat u – wanneer ook u deze weg volgt – ervaart wat ik bedoel en dat u op dezelfde manier kunt genieten van een uniek stukje Wijnandsrade.

Wijnandsrade in beeld 13

Niethuizen

De oude Bongard

De Bissebeek

Hubert Gerards

In mijn jeugd woonde ik met mijn ouders, broer en zus in Swier, op huisnummer 58 (later omgenummerd tot de Bongard, nummer 7) in een prachtige oude boerderij.

Als kleuter maar ook als puber ging ik 's avonds wel eens met mijn vader mee om de koeien uit de weilanden te halen, omdat die dan gemolken moesten worden. De oudere koeien

wisten al, als mijn vader van huis uit riep 'Deh, deh komme', dat zij dan moesten komen, maar de jongere koeien moesten altijd worden gehaald want die kenden dat 'spelletje' nog niet. Voordat de koeien naar de stal liepen, gingen de meesten nog even in de Bissebeek drinken. Zij moesten die drinkplaats toch passeren om via een bruggetje naar huis te kunnen. De Bissebeek diende niet alleen als drinkwater voor de koeien maar op hete zomerdagen ook als verkoeling. De koeien gingen dan graag tot hun knieën in de verkoelende modder staan.

Als opgroeiende kinderen waren wij bijna dagelijks bij én in de Bissebeek te vinden. 's Zomers wierpen wij daar dammen op van grond, takken en stenen, zodat het water erachter kon blijven staan. Het was de kunst om een dam te bouwen die sterk genoeg was om de druk van het water te weerstaan, zodat dit er overheen kon lopen en wij een soort waterval creëerden. Vaak was dit niet het geval en stortte de dam al in, nog voordat het water er overheen had kunnen stromen en dan konden wij weer opnieuw beginnen. Wij waren daar hele middagen zoet mee.

Natuurlijk was het niet leuk die klus alleen te klaren, dus nodigden wij onze vriendjes van school uit om dit samen te doen, het plezier was er des te groter om. Als wij dan thuis kwamen, hadden onze moeders de handen vol om ons en onze kleren schoon te krijgen, want wij zaten dan van top tot teen onder de modder.

In de winter als er genoeg sneeuw lag gingen wij dik ingepakt in het weiland van de familie Houben sleeën, om te zien wie het verst de berg af kwam. Er werd dan een oude deur over de Bissebeek heen gelegd: sneeuw erop – vaststampen – het prikkeldraad van het weiland van Portz weghalen – en sleeën maar!

Het was daarbij de bedoeling om van boven aan de berg zo veel snelheid te maken dat je zover mogelijk het weiland in kon sleeën, maar als je niet goed stuurde kon het gebeuren dat je in de sloot terecht kwam en met een nat pak naar huis moest. Dat kwam regelmatig voor. Sneeuw voor wie het overkwam maar lachen, gieren, brullen voor alle anderen. Als wij het sleeën moe waren, gingen wij op andere manieren de berg af; op een oude vlaaibakplaat, een ijzeren reclamebord dat bij Eurlings achter in het magazijn van de Boerenbond lag, noem maar op. Alles werd uitgeteerd, liggend, staand, alleen of met z'n allen tegelijk de berg af. Ook daar waren wij hele middagen of dagen mee zoet, niet alleen om het te beleven maar zeker ook om er

over te kunnen praten en plannen te maken voor een volgende keer.

In mijn pubertijd bood de Bissebeek weer heel andere uitdagingen, die opgepakt moesten worden. Eentje daarvan was te achterhalen, waar de beek ontsprong. Op een zaterdagmorgen ben ik er met een paar vrienden op uit getrokken – gelaarsd en al – stroomopwaarts, om te ontdekken waar de ontsprong van de Bissebeek zou zijn. Wij liepen door de beek langs de weilanden van onze buurman Vaessen onder de wegtunnel van de ‘Lingelei’ (Allee) door, van daaruit door de weilanden en akkerlanden van Wimmers en Packbier tot achter de hoeve Wissengracht, waar de Bissebeek als bron begint. Het ene moment liepen wij door de beek, dan weer door weilanden of over akkers, onder prikkeldraden door of over takken en boomstammen heen. ‘tWaar een gans geschraffel’.

Nu wij wisten waar de Bissebeek ontsprong, moesten wij natuurlijk ook achterhalen waar zij eindigde. Dus de daarop volgende zaterdag hebben wij de beek stroomafwaarts gevolgd, onder het bruggetje van de Swierdekerweg door en langs de weilanden van Portz en Packbier, waar de Hulsbergerbeek erbij komt en helemaal tot Brommelen gaat, waar de Bissebeek de Geleenbeek instroomt.

Het komt niet meer terug, maar regelmatig denk ik terug aan die mooie tijd en vooral aan de onuitwisbare indruk die de Bissebeek bij mij heeft achtergelaten.

Wijnandsrade in beeld I 4

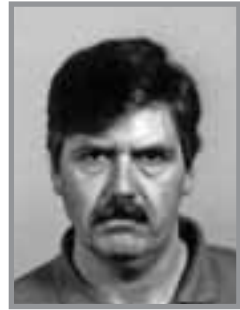
Panhuis in 1992

Panhuis in 2012

De Isidoruskapel van Swier

Arnold de Haas

In 1993 verscheen het boekwerk 'Swier zoals het was, is en mag blijven'. Hierin werd een bijdrage verzorgd door de toenmalige pastoor van Wijnandsrade J.F. van der Zee. Naar aanleiding van deze bijdrage werd Hub Ritzen ertoe geïnspireerd in Swier een veldkapel te bouwen. Hub was de voorzitter van de buurtvereniging van Swier en stond bekend als een echte animator, die altijd de mensen van Swier wist te 'strikken' voor zijn ideeën.

Zo werd in het begin van 1999 een kleine werkgroep opgericht om de veldkapel gestalte te geven. Het moest een mooie kapel worden, die door de uitstraling van rust en eenvoud maar ook door degelijkheid goed zou passen in het landschap en bij het gehucht Swier.

Veel mensen uit Swier zegden hun medewerking toe om bij de bouw te willen helpen. Precies zoals Hub Ritzen in gedachten had, werd de kapel uiteindelijk gebouwd voor en ook door de mensen van Swier. Het bleek dat Swier veel van de benodigde ambachten in 'eigen huis' had, zo was het ontwerp bijvoorbeeld van de hand van Gerard Extra, in die tijd nog student aan de Academie voor Bouwkunst te Maastricht en wonende in Swier. En zo waren er ook timmerlieden, metselaars, mensen die konden lassen of met elektriciteit overweg konden en nog veel meer. En de familie Houben uit Swier stelde het beoogde stukje grond ter beschikking.

Hub Ritzen wist dat ik mij bezighoud met landmeetkunde en vroeg mij daarom of ik wilde meewerken door het nodige meetwerk te verrichten. Het was de bedoeling dat de ligging van de kapel exact verdeeld zou worden over de kruising van 'de Landweg' en 'de Weg Achter Swier'. Dat wil zeggen dat de hoek van de verdraaiing van het bouwwerk verdeeld zou worden over de hoek van de kruising van de genoemde wegen. Mijn eerste taak was het bepalen van de hoek waarmee zich beide wegassen snijden. En verder behoorden het waterpassen van bouwplanken en fundament ook tot mijn taken.

Even een stukje landmeetkunde. Beide wegassen blijken zich te snijden onder een hoek van 78.223611 graden, gemeten met een theodoliet (hoekmeetinstrument). De hoek die verdeeld moest worden bedroeg dus $180^\circ - 78.223611^\circ = 101.776389$ graden. Hieruit volgde de huidige verdraaiing van de kapel, namelijk $101.776389 \div 2 = 50.8881945$ graden ten opzichte van de Landweg (180° is een gestrekte hoek). Voor de duidelijkheid zijn de graden gedecimaliseerd. Hoeken worden normaliter aangegeven in graden, minuten en seconden, bijvoorbeeld $78^\circ 13' 25''$ of zoals tegenwoordig in GON, waarbij een volledige cirkel van 360° gelijk is aan 400 GON. Om een betere inpassing op het beschikbare grondstuk te

verkrijgen heeft er nog een paralelverschuiving plaatsgevonden van de werkelijke uitzetting van het gebouw in oostelijke richting. De hartlijn van de kapel snijdt de weg van de Landweg daardoor op 92.5 cm van de werkelijke kruising van de wegassen Landweg en Weg Achter Swier. Later is ten behoeve van de inventarisering voor de Stichting Kruisen en Kapellen in Limburg (SKKL) de Isidoruskapel nog ingemeten in het landelijke coördinatenstelsel van de Topografische dienst Nederland. De coördinaten van het kruisje op het midden van het dak zijn: X 191208.00 Y 323706.88. De locatie van de kapel is zo op topografische kaarten exact terug te vinden. Dat het X-coördinaat een rond getal bevat, is overigens puur toeval. Toen de bouw eenmaal bezig was zat mijn inbreng erop, dacht ik tenminste. Niet dus, maar daarover dadelijk meer.

V.l.n.r.: Arnold de Haas, pastoor Piet Souren, bisschop Frans Wierds, deken Jos Schreurs en Imelda de Haas

Door het meetwerk dat ik ten behoeve van de bouw van de Isidoruskapel heb verricht voelde ik mij er al direct bij betrokken. Maar er is meer waardoor de kapel mij nog steeds trekt. En wel, het beeld van de Heilige Isidorus, dat is gemaakt van mergel uit de grot van Sibbe.

Mergel en grotten. Dan heb ik het over een andere hobby van mij. Met name de Sibbergroeve is mij goed bekend. Uren, nee dagen heb ik er rondgelopen en -gekropen langs oude en nieuwe werkfronten, door kilometerslange gangen en lage 'strafpijpen'. Het is niet ondenkbeeldig dat ik de Heilige Isidorus als ruw mergelblok in een van de vele ondergrondse opslagplaatsen van mergelbedrijf Kleinen al heb

zien staan, voordat er door beeldhouwer Jan Aarts uit Valkenburg een beeld van is gemaakt.

Maar daarmee was ik nog niet klaar met mijn c.q. onze inbreng bij de bouw en inzegening van de Isidoruskapel, want de organisatie had nog iets voor mijn vrouw en mij in petto, iets wat totaal buiten de lijn van onze verwachtingen lag. Hub Ritzen kwam bij ons met de vraag of Imelda en ik tijdens de plechtige inzegening door Mgr. Wiertz, de Heilige Isidorus en zijn vrouw Maria de la Cabeza wilden uitbeelden. Hierop vroeg ik aan Hub of hij zich wel goed voelde. Zijn antwoord: 'ich moog neet klage'. Hub zou Hub niet zijn geweest als hij ons toch niet had weten te strikken voor dit achteraf gezien leuke idee.

In de week voor de inzegening werd er een grote feesttent bij de Weg achter Swier geplaatst, die gezien de enorme toestroom van mensen bijna te klein bleek. Op 15 oktober 2000 vond de inzegening plaats. Imelda en ik hesen ons in theaterkleding die ons voor deze gelegenheid was aangereikt. Na hier en daar wat aanpassingen zag het er toch wel overtuigend uit, zelfs zo dat iemand uit het publiek aan Imelda vroeg of zij een pastoraal medewerkster was. De inzegeningssplechtigheid was eigenlijk een vrolijk feest, waar Imelda en ik nog vaak met een glimlach aan terug denken.

Met onze dochter Anneli breng ik geregeld een bezoekje aan de kapel van Isidorus, zitten wij even op een bankje en steken dan een kaarsje aan en denken aan haar 'buikmoeder' in China.

Isidorus is de patroonheilige van de boeren en tuinders en wanneer ik door onze huisweide loop zie ik in het veld de kapel staan met in de abscons zijn beeld. Vaak denk ik dan aan de mensen die mee geholpen hebben bij de bouw, mensen waarvan er inmiddels al overleden zijn, maar ook aan de keer dat we tijdens werkzaamheden plotseling op de vlucht moesten voor een naderende sneeuwstorm, het plezier dat er beleefd werd tijdens werkzaamheden en vele andere leuke momenten. En als ik door onze huisweide met fruitbomen loop vraag ik mij onwillekeurig af, of Isidorus werkelijk invloed uitoefent op de oogst. Misschien toch wel, ik heb in ieder geval niets te klagen. En daarom is de Isidoruskapel mijn dierbaar plekje van Wijnandsrade.

Wijnandsrade in beeld 15

De voormalige landbouwschuur tegenover het kasteel in 1997

De tot woning omgebouwde landbouwschuur in 2012

Pijnlijk dierbaar

Rein Krikke

Ergens op de grens tussen Wijnandsrade en Heerlen ligt een dierbaar plekje voor Anneke en mij. Maar wat is dierbaar? Op een zomerse dag in de lente, 14 mei 2001, trof een noodlottige bliksem onze jongste zoon, Maarten.

Hij kwam terug van school, waar hij de laatste voorbereidingen voor zijn stage op de Antillen had geregeld.

Maar de Antillen bleken niet zijn bestemming. Die plek op een weggetje midden in het open veld bleek zijn eindbestemming.

Het is een plek, zoals Pastoor van Heijst omschreef, met een schitterend uitzicht over de velden richting Wijnandsrade. Dit is een pijnlijk plekje, pijnlijk dierbaar. Ter herinnering aan dit ongeluk hebben wij er een monumentje laten plaatsen, een Keltisch Kruis.

Door dit kruis ben ik betrokken geraakt bij de 'Vrienden van Wijnandsrade'. Ik heb er enkele dierbare kennissen aan overgehouden, die zijn mijn verbinding met Wijnandsrade. Anneke en ik komen graag in 'Wienesroa'. Maar er is een plek in Wijnandsrade, die ons pijn doet, een dierbare pijn.

Maarten

(foto: uit privé-archief)

Wijnandsrade in beeld 16

Het duivenhok van Math Neven aan de Hellebroekerweg in 1988

Voormalig bakhuis Swier

De St. Stephanuskerk

Thei Bindels

Tja, wat moet je daar nou op antwoorden, of liever gezegd, wat moet je daar nou over schrijven. In wezen heb ik gekozen voor heel Wijnandsrade, toen ik hier kwam wonen in 1996.

Het kasteel, de vijvers en natuurlijk de kerk en omgeving. Hoe idyllisch kan het wezen? Tja en in en bij de kerk (letterlijk en figuurlijk gesproken) voel ik me thuis. Het is een stuk van mijn leven geworden en daarom heb ik mij de laatste twaalf jaar met hart en ziel ingezet voor zowel het geestelijk heil van onze parochie als de fysieke gesteldheid van ons kerkgebouw en het reilen en zeilen van het kerkbestuur.

In de kerk valt alle gejaagdheid van me af. Ik kan me helemaal verliezen in de historie van het gebouw, in de geschiedenis van Wijnandsrade en in de belangrijkheid van het Christelijk geloof in het algemeen en het Rooms Katholieke in het bijzonder.

Ik heb het geluk dat ik de sleutels van onze kerk heb. Ik kan dan ook af en toe – als ik toch iets moet brengen – eens rustig gaan zitten, om me heen kijken en beginnen te mijmeren over hoe het hier zo is gekomen.

Wat de mensen al eeuwen bezielde heeft om een kerk te bouwen en een parochie te stichten, een kerkfabriek zegt men tegenwoordig.

Geboren en getogen in Heerlen weet ik mij nog heel goed te herinneren hoe ik als twaalfjarige jongen op de fiets naar Aalbeek ging om mijn oudste broer te bezoeken die daar op het groot seminarie voor priester aan het leren was. Via Ten Esschen kwam je in Brommelen – die hele steile berg naar beneden – om dan via Swier de indrukwekkende Allee op en af te fietsen, tot bij die haakse bocht naar links richting Hulsberg.

Op die plek heb ik toen al mijn hart verpand aan Wijnandsrade. Het was er toen zo stil en zo mooi. Dat stille is vaak ver te zoeken, maar het mooie is gebleven. Die mensen over wie ik het hiervoren had, wisten volgens mij verdomd goed waarom ze hier woonden en waarom ze er een parochie hadden gesticht.

Het was hier goed toeven ondanks dat er hard gewerkt moest worden. En na het werken was er tijd voor bidden en daarvoor had je een kerk nodig, als je dat samen wilde doen. En wat voor een kerkgebouw is het geworden? Een juweeltje! Jammer genoeg zien veel mensen de kerk van Wijnandsrade alleen maar aan de buitenkant. Bidden en danken hoort er blijkbaar niet meer bij. Jammer! Ik denk er vaak aan als in de kerk bezig ben of er even zit te mijmeren.

Goh, ik moet er niet aan denken dat onze kerk ooit gesloten wordt vanwege gebrek aan parochianen en het gebouw er alleen maar staat om mooi te wezen. Voor mij is dan het bakken van rust en stilte weg.

Wijnandsrade in beeld 17

(archief heemkundevereniging)

Inmiddels verdwenen verbodsbord op het oude kerkhof

Het torenhaantje

Rineke Marell-de Rijk

Ons mooie dorp
vanuit de torenhaan.

De torenhaan blikt waardig rond,
in de lucht en op de grond.
Een betere plek kun je niet bedenken,
die zou je een ieder willen schenken.
De vele vergezichten,
die zich naar hem toe richten.
Hij ziet en overziet de mooiste plek,
ons dorpje op de kaart gezet:

WIJNANDSRADE.

Kerk – Kasteel – Motte omlijnen het geheel.

De vijvers altijd in trek,
schaatsen – vissen – of rustig op een bank,
eendjes voeren voor klein en groot.
Alle seizoenen van leven
trekken aan hem voorbij.
De kerkklok luidt,
vertelt het hem.

Dopen – Trouwen – Rouwen.
Kerstmis – Pasen – Pinksteren en zo meer.
De klok van de tijd tikt door,
tijden komen, tijden gaan.
Tijdsdruk maakt het stil heel stil,
bij en in de kerk en het dorp.
Mensen komen, mensen gaan.
De torenhaan blijft altijd staan.

In de regen of in de zon,
de torenhaan, die alles ziet en geniet.

Wijnandsrade in beeld 18

De kermis in 2001

Het verbranden van de kermisman in 2007

Niethuizen

Fons Heuts (wethouder gemeente Nuth)

De hoeve Niethuizen heeft in mijn herinneringen altijd een heel bijzondere plaats ingenomen. Ik ben geboren midden in de oorlog. Ik ben feitelijk opgegroeid op het gemengde boerenbedrijf Genietese van mijn grootouders van moederszijde, de familie Petit. Wij woonden in het mijnwerkersdorp Eijgelshoven, waar mijn vader vanaf zijn vijftiende jaar als mijnwerker op de Julia werkte. Maar tot mijn veertiende jaar was ik alle vakanties en ook in de weekenden op de boerderij te vinden. Hier hard meewerken op het boerenbedrijf was mijn lust en mijn leven. Ieder jaargetijde had, buiten het dagelijks in de ochtend en namiddag melken van de koeien, zijn specifieke werkzaamheden. In het na- en voorjaar was dat het ploegen en eggen van het land. Een van mijn favoriete werkzaamheden was het poten van aardappelen, meestal rondom de Pasen. De eerste pootmachine werd door een paard getrokken waarbij via een draaischijf de aardappels in de getrokken sleuf gedropt werden. Later gebeurde dit via een machine, waarbij drie sleuven gelijktijdig getrokken werden. Het vullen van de draaischijf met telkens een aardappel in de rondom zittende gaten, vergde vingervlugheid en volledige concentratie. In juni werd gehooïd. Rondjes rijden met de tractor in het weiland was een sport. Het ging erom zo breed mogelijk te maaien, maar geen overslag te maken.

Het oogsten van tarwe, gerst en haver was eveneens een hele gebeurtenis. Het weer speelde hierbij een heel belangrijke rol. De oogst moest droog de schuur in. De schoven werden op het land opgezet om goed te laten drogen. Daarna werden ze met lange gaffels met twee tanden opgestoken op lange wagens en vervolgens afgegooid in de schuur. Het bergen van de schoven was echt specialistenwerk. De specialist van het bergen was in mijn geheugen 'Jozef van de Vink', zeventig jaar oud, maar elke dag present.

's Middags werd met z'n allen in de keuken aan een lange tafel gegeten. Het binnenhalen van de oogst was in hoofdzaak mannenwerk. Het aardappelrooien in september daarentegen was ook vaak vrouwen- en kinderwerk. Hierbij liep half Wijnandsrade uit. De rooimachine reed rondom het veld. Per twee personen werd ongeveer twintig meter aardappels geraapt. Veel tijd om na te denken was er niet. Als de rooimachine rond was, moest het werk klaar zijn. Mijn favoriete werkzaamheid was het legen van de manden in de kar en daarna met de tractor terugrijden naar de schuur, waar de aardappels voorlopig werden opgeslagen.

Het zwaarste werk werd in november verricht. De mestvaalt moest worden leeg getrokken met een mesthaak en opgeladen op de mestkar. Vervolgens werd de mest uitgespreid op het land.

Tradities waren heilig. Zondags gingen wij met oma naar de Hoogmis. Daar hadden zij een vaste, gereserveerde plaats in de kerk op de eerste rij. Na de Mis naar huis om vervolgens anderhalf uur te jokeren voor één cent per punt. Natuurlijk had ik altijd winst. Daarna ging ik regelmatig met oom Miel naar zijn favoriete club Limburgia met keeper Sjra Jacobs. En na afloop van de wedstrijd als de sodemieter terug om de koeien te melken.

Kenmerkend voor die tijd was dat er geen elektriciteit op de boerderij was. Bij het invallen van de avond werden de petroleumlampen aangestoken en dat gaf een heel aparte sfeer.

In het najaar werd er gedorst. De dorsmachine van de gebroeders Vaessen 'van de Vel' (hoeve de Velde) werd ingehuurd. De schoven verdwenen in de machine en het graan werd van het stro gescheiden. Naast de koeien werden er kippen, varkens en schapen gehouden. Er was altijd werk aan de winkel maar het was enorm gevarieerd.

Ik heb in mijn jonge jaren het boerenbedrijf als mijn toekomst gezien. Als ik dat later aan mijn kinderen vertelde, was hun reactie steevast: 'Pap, gelukkig is dat niet doorgegaan'. Maar zoals ik dit verhaal begon, mijn jeugdherinneringen zullen altijd verbonden blijven met de familie en het boerenleven op Niethuizen en ik had dat niet willen missen.

Wijnandsrade in beeld 19

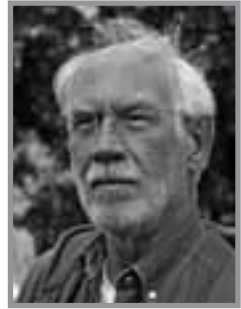
Cultuur- en Folklorefestival in 2005

Cultuur- en Folklorefestival in 2006

'Boot Hill' van Wijnandsrade

Hans Toonen

Als het zover is, zal in ieder geval ik niet langer hijgen om er te komen. Wie mij vergezelt wel degelijk. Want het is toch een kuitenbijter, dat stenen pad naar het kerkhof, een hoog verheven opstapje voor wie richting hemel mag.

Gedragen door tranen brengen mijn dierbaarste dierbaren me naar de 'boot hill' van Wijnandsrade, bij leven en welzijn voorsnog mijn favoriete plek. Als er dan nog plek is, leg me dan aan de voeten van Jozef Schaeks (1930-2004) of aan die van Virginie Luijten (1932-2002). Niet dat ik iets met dit tweetal heb, God nee. Beiden liggen nu eenmaal – zo te zien – op de beste plek voor een blijvend panoramisch uitzicht op de heuvelende akkers waar van verre de kerktoren van Klimmen piekt.

Welnee, op het oude kerkhof rondom de pastorale parochiekerk voel ik me in alle eeuwigheid niet op mijn gemak. Al dat langs jakkerend verkeer, heel lawaaierig. Bovendien lig je er zo open en bloot te kijk, daar vlak achter de heg. Leg mij maar hogerop. Liefst niet te vroeg; over een jaar of twintig, deo volente.

Waarom juist het kerkhof in Wijnandsrade my place to be is? Waarom niet ons Fins houten paradijs, in de rug gedekt door het Lieverkenzandpad? Of de dorpsvijver, rimpelvrije hangplek voor jong en oud. Of de zeldzame Motte met zijn kathedrale bomen? Waarom niet het binnenterras van het kasteel met een smakelijke lapas en een tintelende pinot-gris?

Omdat het meteen klikte tussen mij en de dodenakker. Zo'n sirene stilte waar bijen tussen de madeliefjes en pluizige paardenbloemen zoemen als zomerse ode aan wie er 'in pace' mag rusten. Omdat ik op deze hemelse heuvel in gedachten op slag verkaste naar de 'boot hill' in Tombstone, diep in het zuiden van Arizona. In niets lijkt deze vrijgevochten begraafplaats op ons kerkhof: een heet stofnest vol afgebladderde zerken met namen van cowboys 'who died with their boots on'. Kom daar in Wijnandsrade 'ns om! Toch schoot deze begraafplaats voor outlaws me meteen te binnen op mijn eerste ontmoeting met ons laarsvrije kerkhof.

Of ik over hopelijk vele jaren uiteindelijk eindig op het grasgroene dodenveld staat nog niet als een kruis boven mijn graf. Wordt het zand erover of cremeren? Jacqueline, mijn mooi maatje, ziet me liever in een vaas vol as, grijswit zoals ooit mijn haren. Waar ze er mee heen moet, vraag ik haar in levende lijve.

Alsof ze er al, uiteraard in alle stilte, allang ernstig over heeft nagedacht blijkt uit de volgende trits van verrassende strooiplekken: achter ons huis op de akker van boer Lemans. Waar fazanten je tegemoet kunnen lopen. Waar angsthazen in vliegende vaart overheen sprinten, vluchtend voor een laat schot in de herfst. En ook met de

urn naar Gennep aan de Maas, mijn geboorteplaats.

Liefst aan de wal met uitzicht op Hotel 't Veerhuis aan de Oeffeltse kant. Juist daar as strooien, niet te gul, waar ik in mijn jeugd platte kiezelstenen over de Maas liet ketsen. Bewaar ook wat strooigoed voor Paradise Cove, onze zonnige Californische hangplek met schalen vol garnalen, iets ten noorden van Malibu, waar de Stille Oceaan al eeuwenlang op het strand beukt.

Bewaar dan toch maar het laatste restje as voor mijn favoriete plek in Wijnandsrade. Om er te komen, hoeft niemand te hijgen. Zo gewichtig ben ik nooit geweest.

Wijnandsrade in beeld 20

De carnavalsoptocht in 2008

Jeugdherinneringen aan Swier

Math Marell

In mijn jeugd was hét verzamelpunt van Swier de schuur van Wiel Meessen, alwaar op de viersprong van de Landweg (de 'Driessengats') met het voetpad van Swier naar Hellebroek, een gietijzeren kruisbeeld met sokkel was bevestigd.

Als dat kruisbeeld zou kunnen vertellen over wat het daar allemaal heeft gehoord, zouden hele boeken kunnen worden volgeschreven over de dorpspolitiek, voetballen, de duivensport, noem maar op. En natuurlijk over Swier!

't Kruitske van Swier (foto: archief heemkunde)

Deze 'oudste hangplek van het dorp' was ook de plaats waar de jeugd zich verzamelde om allerlei spelletjes te gaan spelen, zoals tikkertje, verstoppertje, speurtochten, vlagje veroveren en een andere favoriet uit die tijd: beekje springen oftewel vanaf het talud van de dichtstbijzijnde beek springen. Dat waren sprongen, waarbij

wij enkele meters door de lucht zweefden en heel even het gevoel hadden te kunnen vliegen.

En ik kan mij nog levendig onze fanatieke hardloopwedstrijden herinneren, vooral in het jaar 1948 toen Fanny Blankers-Koen tijdens de Olympische Spelen in Londen maar liefst vier keer goud veroverde: op de honderd en de tweehonderd meter, op de tachtig meter horden en de vier keer honderd meter estafette. Bijna alle sporten bootsten wij als jeugd na: hardrennen, speerwerpen (met stokken), kogelstoten (met stenen), verspringen, hoogspringen, noem maar op! En als wij honger kregen, klauterden wij in de bomen, om kersen, appelen en peren te plukken om onze ergste honger te stillen.

Maar voetballen was toch wel onze grootste uitlaadklep. Dat deden wij bijna dagelijks in de wei van Portz, 'De Vossenkoul' genaamd. Die wei was eigenlijk veel te smal de bal kwam meestal in de naburige beek terecht, of in een poel gevuld met kikkerdril. Het veld was trouwens ook te smal om corners te nemen. Daarom hebben wij toen een nieuwe spelregel ingevoerd; drie corners gaven recht op een penalty.

En verder bouwden wij dijken in de Hulsbergerbeek, zodat het waterpeil er omhoog ging en wij in het water konden ravotten.

Het territorium dat wij ons hadden toegeëigend, besloeg het Swierdervoetpad, de weilanden van Willem Steins ('d'r sjoester'), de weilanden van Packbier ('de winkelwei' genaamd), de weilanden van Portz uit Swier en van de Portzen uit het Panhuys én de Kalte Herberg.

Dit gebied was onze speeltuin, waar wij ons als jeugd van Swier elke dag vermaakten.

In de Zomertijd moest er ook gewerkt worden. Wij hielpen dan bij het poten, opheugen en rooien van aardappelen en met het van het veld afhalen van de gewassen. De plaatselijke arbeiders en mijnwerkers hadden gronden in hun bezit of een lapje grond gepacht, waar zij vruchten op teelden. In goede samenwerking tussen de keutenboertjes en de boeren werden samen mijten gebouwd. De boeren uit Swier stelden daarvoor karren en paarden beschikbaar, kantonnier Wiel Meessen regelde de werkverdeling en de loonwerker Wiel Vaessen hielp met een dorsmachine. En vervolgens werden het stro en de uitgedorste granen bij iedereen thuis bezorgd.

En uit de wintertijd is mij toch vooral de ijspret bijgebleven. Schaatsen deden wij op de vijvers van het kasteel en bij de school. Het was er altijd druk en gezellig, vooral als de studenten van het klooster ook gebruik maakten van het ijs. Veel van deze studenten en leraren konden trouwens erg goed schaatsen! En bij sneeuw was de wei van Zef Houben – met z'n lange helling omlaag richting de Bissebeek – het meest geschikt om eindeloos te sleeën. Wij bouwden zelf onze sleeën, die wij 'jagers' noemden, maar ook op vla-platen gingen wij heel snel de berg af.

Allemaal dierbare herinneringen aan mijn dierbare Swier en Wijnandsrade!

December 1961

- 1. Tiny Starmans, 2. Mia Bruls, 3. Irene Bruls, 4. Ine Boermans, 5. Gertie Griens,*
- 6. Fiény Möderschein, 7. Jan Stals, 8. Wiel Vaessen, 9. Hub Bemelmans,*
- 10. José van Oppen, 11. Jos Marell, 12. Wiel Gielen, 13. Math Marell, 14. Emile Marell,*
- 15. Jo Souren, 16. Wiel Marell, 17. Harrie Scheidweiler (foto uit het privéarchief)*

Wijnandsrade in beeld 2 I

Veertigjarig jubileum handbalvereniging in 2006

Voetbalvereniging, Eerste Elfal v.v.Wijnandia in 1970: 1. J. (Zef) Kicken, 2. L. Meessen, 3. A. Driessen, 4. H. v.Veen, 5. H. Neven, 6. J. (Johan) Kicken, 7. H. Hermens, 8. H. (Hub) Kicken, 9. H. (Harrie) Kicken, 10. M. Driessen, 11. J. Meessen, 12. J. Portz, 13. J. Dreessen, 14. P. Erens. (foto uit het archief van de voetbalvereniging)

Truuk nao de mam

Wiel Oehlen

Mijn wieg stond op 26 februari 1950 in Ten Esschen, toen nog een rustig gehucht aan de rand van het boerendorpje Voerendaal en de mijnwerkersstadjes Heerlen en Hoensbroek.

Ten Esschen was in mijn jeugd een schilderachtig buurtschap met een handvol huizen, enkele boerderijen, een winkeltje 'in koloniale waren', een slagerij, natuurlijk een buurtcafé en een Mariakapelletje, een kolenboer en buiten de bebouwde kom een steenhouwerij, maar vooral een rustig stekje met een adembenemend uitzicht op het toen nog ongerepte heuvelland van Zuid-Limburg. Wij woonden aan het einde van een doodlopende weg, in een huisje dat zo klein was dat mijn vader zich moest bukken als hij door de voordeur op weg ging naar zijn mijn, de Oranje Nassau 3 in Heerlerheide.

In die tijd werkten bij de Oranje Naussau mijnen duizenden mijnwerkers; op de ON 3 honderden bovengronds, maar de meesten diep onder de grond in een van de zes verdiepingen op 225, 318, 420, 545, 700 respectievelijk 825 meter. Gebukt of op de knieën zwoegden zij daar een eindeloze sjecht lang in vochtige gangen van 80 centimeter hoog of nog minder. De Limburgse mijnen waren na de Tweede Wereldoorlog een van de belangrijkste motoren van de Nederlandse economie. Mede dankzij het 'Zwarte Goud' is Nederland er tijdens de wederopbouw weer zo relatief snel bovenop gekomen. Maar daar moest dan ook alles voor wijken. Regelmatig moest zelfs op de zondag worden doorgewerkt.

Mijn vader was een streng gelovig man, dus hij heeft daarvoor nog de toestemming gevraagd van mijnheer pastoor (en gekregen, want voor het landsbelang moest toen alles wijken). In de daaropvolgende week ging hij dan altijd – zo gauw hij daartoe de kans kreeg – een keer vaker naar de kerk. Thuis werd overigens amper over de mijn gepraat. Achteraf wel jammer, ook al kan ik het mij wel voorstellen. Als mijn vader met zwart omrande ogen bekap thuiskwam, ging hij direct naar bed. Op de dagen dat hij nachtsjecht had moeten draaien, liepen wij als kinderen altijd op kousenvoeten door het huis, bang als wij waren hem te wekken. Of wij gingen dan buiten spelen, in de velden of op straat of wij hielpen moeder in haar moestuintje.

Bijna drieënzestig jaar later is van 'mijn idyllische Ten Esschen' weinig overgebleven. Autowegen doorklieven het gehucht, de Heerlense woonboulevard domineert de horizon, op de plek van een monumentale boerderij staat een schreeuwerige sporthal, het buurtcafé is al lang ter ziele en het Mariakapelletje ligt – gescheiden van de bebouwde kom – weggedrukt achter een druk kruispunt.

Eind jaren tachtig ben ik met mijn gezinnetje in Swier komen wonen. Ik ging gelijk

voor de bijl, omdat Swier mij zo deed denken aan het Ten Esschen uit mijn jeugd: de rust, de ruimte, de dorpse goedertierenheid en de ongerepte natuur. Wij woonden al een tijdje in Swier, toen ik er achter kwam dat het geboortehuis van mijn moeder op nog geen honderd meter afstand van onze huidige woning heeft gestaan.

In 1993 verscheen, bij gelegenheid van het zilveren jubileum van de plaatselijke buurtvereniging, het heemkundige boekwerk 'Swier, zoals het was, is en mag blijven'. En in dat boek is een artikel opgenomen van de hand van Zef Meessen (zaliger) en Hub Ritzen (zaliger), waarin zij de geschiedenis van alle huizen van het gehucht beschrijven. Op bladzijde 95 staat te lezen: 'dat naast de boerderij en de stallen van Wiel Hupperichs, waar nu slechts weilanden en wat schuren zichtbaar zijn, vroeger een eeuwenoud kleiner huis heeft gestaan, dat laatstelijk werd bewoond door de familie Fellings. Daarvoor huisvestte het de gezinnen van Theunissen en Paulussen. Laatstgenoemde is nog baanwachter geweest bij de toenmalige spoorwegovergang nabij hoeve Terlinden. In 1946 ging dit huisje tegen de vlakte' (einde citaat).

..... 'Het gezin van Paulussen': oftewel mijn grootvader Joannes, Jacobus, Hubertus (Jan) Paulussen, mijn grootmoeder Helena (Lena) Schoffelen en hun drie kinderen Hub, An en mijn moeder Anna, Maria, Elisabeth (Lies), die op 20 augustus 1921 in Swier het daglicht zag.

Mijn grootvader en grootmoeder zijn op 27 september 1917 getrouwd, waarna zij in Swier zijn gaan wonen alwaar hun kinderen zijn geboren. Mijn moeder was pas vier jaar toen haar vader (op 10 december 1925) aan de gevreesde volksziekte tuberculose is overleden, waarna mijn oma met haar drie nog kleine kinderen uit Swier moest vertrekken en naar Aalbeek is verhuisd.

Plaatsgenoot Harrie Kickken, met zijn zesentachtig jaar een van de oudste inwoners van Swier, kan zich het huisje en de laatste bewoners – de familie Fellings – nog vaag herinneren. 'Het was een piepklein lemen huisje. En die van Fellings hadden het niet breed. Iedereen was in die tijd arm, maar dat gezin moest echt op een houtje bijten. De kinderen gingen nog op klompen naar school in Wijnandsrade. Meneer Fellings was dagloner bij burgemeester Opfergelt op het kasteel. Hij moest een gezin van vijf à zes kinderen onderhouden, dus hij heeft daarnaast ook nog zijn hele leven lang moeten bijklussen. Harrie Kickken staat nog bij, dat het huisje in de loop van de jaren veertig is afgebroken. 'Het was gewoon op!'

De herinneringen van Wiel Hupperichs, die nog altijd naast het betreffende perceel woont, sluiten daarop aan. 'Na het vertrek van de familie Fellings is het huisje met de bijbehorende lap grond in het bezit gekomen van mijn familie. Na de Tweede Wereldoorlog hebben wij het afgebroken. Ik zal toen ongeveer tien jaar oud zijn geweest en heb nog geholpen bij de sloop', aldus Wiel Hupperichs. 'Als wij het toen niet hadden afgebroken, dan was het van ellende wel uit zichzelf ineengestort'.

Bijna zeventig jaar later staat op de plek van het verdwenen geboortehuisje van mijn moeder een vervallen schuur waarvoor een moestuin is gelegen, boordevol bonen, sla, wortels, selderie, snipperbonen, blozende tomaten. Noem maar op. Allemaal rijp voor de pluk. Ik heb er nog nooit een plukje onkruid of een sprietje gras kunnen ontdekken.

(foto Wiel Oehlen)

De oude schuur en de liefdevol onderhouden moestuin; zij maken het mij gemakkelijk – elke keer als ik passeer – weer even terug te denken ‘aan de mam’ en aan mijn geboortehuisje in Ten Esschen, met het door haar zo liefdevol onderhouden moestuintje.

Al moet ik ter plekke dan niet te lang blijven mijmeren, want – ook al is Swier nog geen Ten Esschen – het voortrazende verkeer stelt ook hier geen prijs meer op dagdromende fietsers of wandelaars.

Wijnandsrade in beeld 22

De Rôtsjer Jonge in 2008

Het Gemengd Kerkelijk Zangkoor St. Caecilia tijdens de processie in 1999

Jeugdherinneringen en parallellen naar nu

Mariska Jansen

En dan wordt je de vraag gesteld of je zo'n duizend woorden wilt wijden aan je dierbaarste jeugdherinneringen aan Wijnandsrade. Ik had geen idee hoeveel dit is en of dit überhaupt de ruimte biedt om in ieder geval een beetje je ei in kwijt te kunnen. Het blijkt dus ongeveer anderhalf A4-tje te zijn en néé, het is bij lange na niet genoeg, maar het is een poging waard.

Mijn jeugd in Wijnandsrade speelt zich zo'n vijfendertig jaar geleden af. Ik heb dan ongeveer dezelfde leeftijd als m'n eigen kinderen nu.

Mijn man en ik hebben een zoon van net tien en een dochter van bijna acht. Het eerste wat in me opkomt is de Holleweg aan het einde van de Rhodestraat, waar mijn ouderlijk huis stond. In m'n beleving stormde ik iedere vrije woensdagmiddag met de kinderen uit de buurt op die Holleweg af; hutten bouwen en in het veld spelen. Alleen het bos was taboe én we moesten altijd in groepjes. Regelmatig vielen we in de brandnetels en dan snel naar huis naar moeders, die er wat azijn op wreef. Kon dat meteen gecombineerd worden met wat drinken en een koekje en dan snel weer terug.

Met dat laatste kan ik gemakkelijk een parallel trekken naar m'n eigen kinderen. Het drinken en het lekkers horen er nog steeds bij, maar het veld in trekken om daar urenlang te spelen, ho maar! Ook mijn kinderen kunnen nog steeds aan het einde van de straat het veld in rennen, maar ik durf het simpelweg niet toe te staan en zij hebben er blijkbaar ook niet meer zo'n behoefte aan. De tijden zijn gewoon veranderd. Kinderen hebben nu andere bezigheden. Zo worden ze naar allerlei clubjes gebracht en ja, inderdaad, kinderen worden vanwege het drukke verkeer tot op steeds 'hogere leeftijd' gebracht.

Uit mijn jeugd kan ik me geen ouder herinneren, die de kinderen onder gewone omstandigheden met de auto ergens naar toe bracht. Ook niet naar school. Wij liepen. Eerst natuurlijk naar de kleuterschool en daarna mochten we naar de 'grote school' tegenover de in mijn ogen immense vijver. De herinnering aan die allereerste schooldag staat nog haarscherp op mijn netvlies. Wat voelde ik me toch groot toen ik die eerste dag in de middagpauze naar huis rende en al op de oprit mijn moeder trots toeschreeuwde dat ik het woordje 'boom' had geleerd én zelf geschreven. Ook de inrichting van het klaslokaal weet ik nog precies. Aan twee zijden grote ramen, die uitkeken op de velden en niet, zoals nu, op het sportterrein. Aan een andere zijde 'aap-noot-mies-platen' om te leren lezen en twee hele grote schuimrubberen

dobbelstenen; een blauwe en een rode. Ze lagen in een hoekje van de klas, precies daar waar ik zelf wel eens heb moeten staan

's Ochtends stonden de eerste drie klassen netjes twee-aan-twee in de rij te wachten totdat de zoemer ging. Ik kan me alleen niet meer herinneren of we ook zo naar buiten moesten zodra de pauze begon. In die pauze sprongen we bokje of speelden tikkertje en bespraken we natuurlijk de dingen des levens van een schoolkind. Precies zoals nu nog. Daarin is niets veranderd.

De immense vijver

De school was klein, maar met zo'n honderdtachtig leerlingen op een bevolking van duizend toch nog altijd heel behoorlijk. Dit is iets meer dan het dubbele van Arensgenhout, waar ik nu woon. Ook zo'n metropool. Maar ik zie ons in Arensgenhout écht geen schooltje vullen met de huidige vergrijzing. Vijfendertig jaar geleden was daar nog geen sprake van. Meer dan genoeg kinderen. Kom daar nu nog maar eens om.

En natuurlijk speelden die kinderen niet alleen maar buiten. Ook wij hadden TV en op de woensdagmiddag was er een uurtje kinderprogrammering met bijvoorbeeld de 'Weg naar Hamelen'. In de hoofdrol ons aller Rob de Nijs. Moet je nagaan, die staat bijna veertig jaar na dato nog altijd in een te strakke leren broek op het podium.

Maar toch, altijd weer komt bij mij het buiten spelen boven drijven. Niet op een trampoline zoals nu, maar rond de vijvers hangend, struinend door 'de Pesch' en natuurlijk weer bouwend aan een hut. In de lente met Koninginnedag allerhande

spellen in het bos en 's zomers regelmatig met de klas een wandeling door de velden. 's Winters glijdend op de bevroren vijvers en dan vol spanning schuifelend naar de Motte. Alleen de plek waar de kasteelvijver overloopt in de ronde vijver, bleef penibel. Dáár bleef het ijs meestal te dun en heb ik al eens natte voeten opgelopen. Wél een ideale plek voor de zwanen en eenden in 'barre tijden'.

Die eenden staan op een of andere manier ook in mijn geheugen gegrift, met name de grijze en gele bolletjes, die ieder jaar weer opnieuw achter moeder eend de straat voor de school overwaggelden en dan het spaarzame verkeer ophielden. Op een gegeven moment kwam er ook een verkeersbord met een waarschuwing voor overstekende eenden. Het staat er, meen ik, nog steeds.

Nu ik het toch over dieren heb: de verstarde aanblik van een dood rund dat door de destructorwagen werd opgehaald bij de boerderij van Portz. De poten recht vooruit en de kop hangend in totale overgave. Dat heeft er blijkbaar bij mij ingehakt. Geldt ook voor de biggetjes, die we ieder jaar weer bij de familie Portz mochten bewonderen. Als de school uit was gingen we er in groepjes heen en mochten we even in de stallen kijken naar al die roze hoopjes, verwoed zuigend aan 'de knoopjes' van mama zeug. Maar niet voordat we met al onze jeugdige energie tegen de melkbussen waren aangelopen, die aan de straat stonden.

Eigenlijk een beetje vals sentiment, want al tijdens mijn eigen schooltijd zijn deze uit het straatbeeld verdwenen. Maar de tijd kleurt nu eenmaal herinneringen en ongetwijfeld zullen mijn eigen kinderen over vijfendertig jaar ook warme herinneringen koesteren aan hun jeugd in een klein, stil dorpje. Ideaal voor een nieuwe streekroman à la Toon Kortooms.

Al met al dierbare herinneringen aan een mooie, liefdevolle jeugd.

Wijnandsrade in beeld 23

De Koninklijk Erkende Fanfare St. Caecilia bij het honderdjarig jubileum in 1992

2011

Memoriekruis Laar

Jan Jansen

Het memoriekruisje van Laar is voor de vreemdeling niet zo gemakkelijk te vinden. Het staat links van de A76 tussen Nuth en het knooppunt 'Ten Esschen', aan de overkant van de spoorlijn Sittard-Heerlen. Het is te bereiken via een tunnel onder de A76, gelegen tussen de buurtschappen Hellebroek en Brommelen.

Laar was tot 2001 de enige buurtschap van de voormalige gemeente Wijnandsrade zonder een religieus landschapsmonument. De heemkundevereniging Vrienden van Wijnandsrade besloot in dat jaar om ook in Laar een wegkruis te plaatsen. De locatie was al bepaald toen een aangrijpende gebeurtenis het karakter van dit landschapsmonumentje ingrijpend zou veranderen.

Naomi (foto: privé-archief)

Op 6 maart 2001 verongelukte de veertienjarige Naomi Verkerke uit Nuth, op weg van huis naar school, nabij de (toen) onbewaakte spoorwegovergang van Laar. In nauw overleg met haar ouders is toen besloten om het monumentje aan te duiden als het wegkruis van Laar en daarnaast als memoriekruis, ter nagedachtenis aan Naomi en alle andere slachtoffers, die de spoorweg hier in de loop der jaren heeft gemaakt. Op zondag 2 september 2001 heeft pastoor van Heijst uit Nuth het kruisbeeld onder grote belangstelling plechtig ingezegend.

Op de stam van het kruis zijn door Theo van Oppen, de dorps-smid van Wijnandsrade, kunstzinnig twee gesmede Aronskelken verwerkt. De spreuk 'Ich wòs dats-te kaoms' spreekt voor zich.

Ondanks de visuele en vooral akoestische vervuiling van het landschap door de autosnelweg en spoorlijn, gaat er van deze plek toch een weldadige rust uit. De directe omgeving wordt gekenmerkt door twee mooie, oude, vlak naast elkaar gelegen boerderijen. Vanaf het opvallende kruisbeeld brengt het Laardervoetpad u al slingerend tussen boomgaarden, met grazende en herkauwende koeien, en vervolgens via een smalle brug over de Geleenbeek naar kasteel Hoensbroek.

Tot slot nog een klein stukje geschiedenis: de buurtschap Laar ('Laor' in het Limburgs) dankt haar naam aan het huis Laar, dat een leengoed was van de abdij Rolduc. Huis Laar wordt in 1262 voor het eerst genoemd in een geschil tussen de abdij Kloosterrade en Gerard van Scherwier over de hof Laar. De buurtschap mag dus dit jaar haar achthonderdvijftig jarig bestaan vieren.

(De foto van Naomi Verkerke is met toestemming van haar vader geplaatst)

Wijnandsrade in beeld 24

Restauratie kasteel in 1993

De oude school

John Bruls

Als je – als geboren Heerleenaar – al vanaf je zesde jaar in Wijnandsrade (eerst Swier) woont, dan is het niet gemakkelijk om in ons karakteristieke dorp één dierbaarste plekje te kiezen. Want ga je dan voor het heden (sportpark Cortenraedt, speeltuin 't Peschke, Gemeenschapshuis) of voor het verleden (de sportvelden aan de Hellebroekerweg, café Bruls, bakker Bemelmans, dorpswinkel IFA), voor actief (het voetbalveld, de tennisbaan) of recreatief (Oudenbosch, wandel- en fietsroutes, het kasteel)?

Een van de eerste bijzondere plekken waar ik als zevenjarige (in 1963) in Wijnandsrade terecht kwam, was de in 1930 gebouwde Stephanusschool (destijds nog een lagere school, en de naam geschreven met 'ph'). Een heel karakteristiek schoolgebouw, met drie schoollokalen, een met muurtjes en groene hekken omheind speelplein, bergruimten en kolenhok aan de achterkant (het Swierderveld) en boven de klaslokalen een grote zolder, bereikbaar via een hoge ijzeren trap, langs de buitenmuur van het gebouw.

De lagere school van 1930 tot 1970 (foto: archief heemkunde)

In en rondom dit schoolgebouw, was van alles te beleven. Voor de schooldag begon, sloot je in de lange rij aan, voor de dagelijkse (!) verplichte H. Mis in de parochiekerk. Nauwkeurig werd door juffrouw Elly (Baggen) je aanwezigheid geregistreerd. Kerkbezoek was een van de onderdelen van je schoolrapport. Ik herinner me die keer, dat we als groepje 'Swierder'-jongens, wat laat op school aankwamen. De keurige rij schoolkinderen was al onderweg naar de kerk, te laat komen vonden wij geen goede optie. Dus wij besloten ons te verstoppen in het portaal bij de schoolbel, om vervolgens 'ongemerkt' na de H. Mis aan te sluiten bij onze klasgenoten. Dat plan leek wonderwel te slagen, de schooldag verliep als alle anderen. Gelukt!? Totdat 's avonds in Swier, juffrouw Elly op huisbezoek kwam om onze ouders te informeren over ons 'spijbelgedrag'

1966

1. Herman Storms ?, 2. Hub Erens, 3. Jeanette Driessen, 4. Marjo Wetzels,
 5. Marianne Petit, 6. Carry Ports, 7. Ans Heugen, 8. Harrie Laeven,
 9. Monique Bohl, 10. John Bruls, 11. Jan Quadakkers, 12. Jos Vaessen,
 13. Ben Luyten, 14. Theo Finger, 15. Wiel Packbier, 16. Jan Vaessen,
 17. Theo Schreurs, 18. Kitty Bruls, 19. Roos Jongen, 20. Marius Suppers,
 21. Ad Herveille, 22. Jo Kerkhofs, 23. Wiel Nuy, 24. Rob Eurlings.
 (foto uit het privéarchief)

In de godsdienstlessen behandelde mijnheer pastoor de Catechismus. Als je de antwoorden eenmaal van buiten had geleerd ('Waar toe zijn wij op aarde?' 'Wij zijn op aarde om God te dienen en daardoor hier en in het hiernamaals gelukkig te zijn') kon je als misdienaar regelmatig enkele lessen op school overslaan, om bij een begrafenis of huwelijksmis 'te dienen'

Een gymzaal had onze school niet. Gymlessen waren er enkel bij goed weer! De jongens gingen dan voetballen op het sportveld en de meisjes kregen dan handwerkles. Ook bijzonder – zij het bij de meeste kinderen niet erg geliefd – was het jaarlijks bezoek van de bus van de schooltandarts. Op een bankje in de tandartsbus, zat je dan – met knikkende knieën – te wachten op je beurt. Na schooltijd kon je op de grote schoolzolder terecht, de thuisbasis van de welpen en de verkenners. Ook het 'bokje springen', met een lange rij tegen de schoolhekken voorovergebogen kinderen als bok, was een geliefde bezigheid. Soms waren de snelheid en het gewicht van de springers zo groot, dat het voorste kind in de rij een gat in zijn hoofd opliep, als hij onzacht met een muur of hek in aanraking was gekomen. Ook de zware dubbele schoolpoort was 'Arbo-technisch' niet helemaal zonder gevaar. Het kwam nog al eens voor, dat er een of meerdere vingers klem raakten. Meestal waren een pleister én een koekje genoeg om de schrik te vergeten.

Achter de school lagen uitgestrekte velden en weilanden, geliefd jachtterrein van mijnheer pastoor en de burgemeester. De nog open meanderende beek, die bij het huis van het hoofd der school onder het schoolplein verdween om aan de andere kant op de Swierderkerkweg weer tevoorschijn te komen, was ook een favoriete speelplek. Bootjesrace en beekje springen waren een spannend tijdverdrijf.

De vijvers, in de zomer een prima plek om te vissen, waren in de winter dé plek om te glijden en te schaatsen of om een nat pak te halen, door de waaghalzen, die niet lang genoeg konden wachten op sterk ijs.

In 1970 werd het oude schoolgebouw afgebroken en vervangen door de nieuwbouw van de huidige basisschool. Dat jaar werd op verschillende plaatsen in Wijnandsrade les gegeven: in het Gemeenschapshuis en op de zolder van het oude Gemeentehuis. Hoewel mijn favoriete plekje er dus tegenwoordig heel anders uitziet dan destijds, kom ik er nog steeds graag (bijna dagelijks).

Wijnandsrade in beeld 25

Restauratie kasteel

Opening kasteel door gouverneur van Voorst tot Voorst op 25 april 1996

Het huisje van Joost en het kasteel

Jo Berger

(voorzitter Stichting tot Behoud van Kasteel Wijnandsrade)

Voor mij is het kasteel met daarachter het huisje van Joost het dierbaarste plekje in Wijnandsrade. Ik hou van de tegenstelling tussen die twee: het intieme, de vrijheid en het groen bij het huisje van Joost tegenover het statige en de grootsheid van het kasteel.

Schilderij van het kasteel

Voor mij begon het ermee dat ik op een goede dag thuis kwam en tegen mijn Annie zei: 'Ik heb een oud huisje met een lapje grond gekocht'. Annie begreep er niets van. 'Wat ben je daarmee van plan?' Dat wist ik zelf ook niet. Ik had het gekocht om Blom, de directeur van Haskoning, uit de nood te helpen: hij moest het kwijt en het dreigde in verkeerde handen te vallen'.

Joost woonde er nog een jaar. Hij had de lekkerste groenten. Na hem hebben er heel wat mensen jarenlang genoten van hun volkstuintje. Zelf sloeg ik aan het bouwen. Er kwam een kelder, een koestal, het kippenhok, de schuur. En mijn boerenbloed kwam boven. Binnen de kortste keren liep er een koe met een kalf, een varken, kippen met kuikentjes, veel te veel herten en een pauw die de hele buurt bij elkaar schreeuwde. In 1981 kreeg het huisje een grondige opknapbeurt en werd het tijdelijk verhuurd.

Het huisje van Joost

Tegenwoordig woont mijn zoon Patrick er met zijn gezin. Dat maakt die plek ook voor Annie de meest dierbare plek in Wijnandsrade.

Daarna kwam de tijd waarin we het kasteel hebben gerestaureerd en de boel hebben opgebouwd: twintig intense jaren van mijn leven. Het is jammer dat Hub Beckers er niet meer is. Hij heeft zich, als architect, enorm ingezet om het kasteel in zijn oude glorie te herstellen. Hij had een formidabele kennis van de geschiedenis van die plek en van monumenten in het algemeen.

We hebben er samen erg hard gewerkt. We hadden alle vrijheid van het bestuur van de stichting van het kasteel. Dat stimuleerde enorm en zorgde ervoor dat we flink konden aanpakken. Het was, ondanks zo af en toe wat veel zorgen, een mooie tijd. En het resultaat mag er zijn, zegt men. Ik heb er van genoten. Een stuk van mijn hart is in het kasteel van Wijnandsrade achtergebleven.

Wijnandsrade in beeld 26

Het laatste bestuur van de zelfstandige gemeente Wijnandsrade in 1981 (op de foto ontbreekt Frans Roebroek)

De laatste gemeenteraadsvergadering

Het gemeentehuis

Hein Meijers

Wijnandsrade is mij dierbaar geworden, omdat ik er ben komen werken in 1966 en er later met mijn echtgenote ben komen wonen.

Het gemeentehuis, mijn derde werkplek in gemeenteland, roept veel herinneringen bij mij op. Allereerst de benoeming tot gemeente-ambtenaar van de gemeente Wijnandsrade. Samen met burgemeester Teheux, tevens gemeentesecretaris en 'Miel van de köster' vormden wij de administratieve kern van de gemeente. De buitendienst bestond uit Zef Kickken, met als hulparbeider Math Neven. Natuurlijk was de gemeenteraad het belangrijkste. Verder twee wethouders die, parttime, de belangen van de gemeenschap Wijnandsrade behartigden. Intern op het gemeentehuis 'draaiden' Miel en ik de secretarie. Later is daar Marjo Steins bij gekomen. De buitendienst werd versterkt met Harrie Kickken en Jo Webers. De hele club vormde één span. De gemeente was van ons en wij gingen er voor. Wij waren bij wijze van spreken vierentwintig uur in dienst van de gemeente.

Een van de zaken die daarbij opviel, was het feit dat Zef, Harrie, Jo en Math bij gelegenheid van de kermis en Kerstmis zorgden dat de plantsoenen en wegen er piekfijn bij lagen en alles goed opgeruimd was. Dit bedoel ik met 'de gemeente was van ons'.

Waren wij, 'administratieve jongens', in het dorp bij een verenigingsactiviteit dan was er altijd wel iemand die iets te vragen had of bepaalde zaken geregeld wilde hebben.

In de jaren zestig en het begin van de jaren zeventig van de vorige eeuw lag Wijnandsrade overhoop. Vele wegen en rioleringen werden vernieuwd en men bouwde allerlei soorten woningen.

En er kwam ook een nieuw gemeenschapshuis. Bouwtechnisch leverde dat problemen op, er zat drijfzand in de grond en het duivenhok van Hub Habets moest in een kraan worden gehangen. Als wij niet wisten waar burgemeester Teheux was, dan verwezen wij de mensen naar de werkzaamheden in het dorp. Hij wilde altijd goed op de hoogte zijn van de problemen bij de uitvoering van reconstructies van wegen e.d. De zeven raadsleden vergaderden zo ongeveer tien keer per jaar. Heel constructief en altijd in het belang van de gemeenschap. Soms gingen zij samen ook wel eens op stap.

Een herinnering is mij bij gebleven. 'Sjeng van de Velde' reed voor ons uit met zijn Mercedes. De vonken sloegen uit de uitlaat. Toen viel de opmerking: 'sjtoak dè sjanse'. Verder is er nog steeds het verhaal dat 'Sjeng' bij het naar huis gaan richting zijn 'hoeve de Velde' altijd een liedje zong: 'Zie ik de lichtjes van de Velde, begint mijn hartje sneller te slaan'.

(foto: archief heemkundevereniging)

De jaarlijkse bijeenkomst van het personeel en de raad na de laatste raadsvergadering van het jaar, was ook bijzonder. Tijdens de serieuze vergadering stond de drank voor de feestelijke kerstbijeenkomst onder de tafels. Deze sessie was goed voor de onderlinge verhoudingen.

In de zomer was het ondanks de hitte goed toeven op het gemeentehuis met zijn dikke muren. Soms kwam Sjeng Curfs, pensionhouder in de 'oude pastorie', met drie glaasjes 'Brand'-bier op een dienblad onder een handdoek naar het gemeentehuis. Wij dronken het met veel plezier en vonden het heel bijzonder.

De tijd heeft ook in Wijnandsrade niet stil gestaan. Zo vertrok burgemeester Teheux naar een andere gemeente. Wij kregen in de persoon van Frans Cortenraad een nieuwe burgemeester. De gemeenteraad veranderde van samenstelling. Het dorp ontwikkelde zich verder.

De aanleg van een nieuw sportpark heeft nog vlak voor de herindeling per 1 januari 1982 plaats gevonden en kreeg de naam 'Burgemeester Cortenraadsportpark'.

Voordat de herindeling een feit werd, vergaderde de gemeenteraad van Wijnandsrade nog een laatste keer in het gemeentehuis. Op de publieke tribune waren Burgemeester Rutten van Nuth en wethouder Heuts aanwezig. De gemeenteraad nam een aantal laatste beslissingen, waarna onder het genot van een drankje en een hapje de zelfstandigheid van Wijnandsrade als gemeente werd 'uitgeluid'.

Het dorp Wijnandsrade heeft ondanks alles zijn karakter behouden. Een sterke gemeenschap met veel verenigingen en veel mensen die zich belangeloos inzetten voor het dorp. Frappant is dat het aantal vertegenwoordigers van Wijnandsrade in de gemeenteraad van Nuth bijna even groot is als het aantal raadsleden – zeven – dat de gemeente Wijnandsrade bij de herindeling had.

Voorwaar een sterke gemeenschap waarin het goed is te wonen en te leven.

Wijnandsrade in beeld 27

De honderdste bedevaart naar Sittard in 1998

De basiliek van Sittard

Terugblik op Wijnandsrade na een halve eeuw

Léon Bogman

In deze vijftigste editie van het 'Bulletin Wijnandsrade', een editie met een 'gouden randje', wil ik als abonnee en trouwe lezer van het eerste uur een korte bijdrage leveren over mijn bijzondere band met Wijnandsrade die precies vijftig jaar geleden een wending kreeg. Want het is vijftig jaar geleden, op 1 juni 1962, dat ik als secretaris-ontvanger afscheid nam van de gemeente Wijnandsrade en ook afscheid nam van het dorp waar ik sinds november 1947 als ambtenaar op de secretarie werkzaam was.

In de na-oorlogse jaren had ik het vak geleerd als volontair op de secretarie van Schimmert, onder het toezien van mijn vader, die er burgemeester-secretaris was. Toen hij vlak voor zijn zilveren ambtsjubileum op 61-jarige leeftijd stierf, kwam aan de volontair-tijd abrupt een einde. Korte tijd later werd ik, onder burgemeester G. Opfergelt, aangesteld als ambtenaar op de secretarie van Wijnandsrade. Emile L'Ortye, een neef van wijlen mijn moeder, was er secretaris-ontvanger.

Hoewel ik geboren en getogen was in Schimmert had ik met Wijnandsrade een lange familieband omdat mijn beide grootmoeders, zowel van vaders als van moederszijde, uit de familie L'Ortye stamden.

En in de afgelopen jaren heb ik geleerd dat mijn lutherse voorvader Daniel Bogman, zoon van een Zwitserse soldaat in Staatse dienst, in 1763 in Wijnandsrade in het huwelijk trad met de katholieke Anna Catherina Vallen en daarmee afstand nam van zijn protestantse wortels.

Met de aanstelling als ambtenaar begon mijn vijftienjarige werkzame verbintenis met Wijnandsrade. Het dorp met zijn gezellige dorps sfeer en het bloeiende verenigingsleven, waar de 'vereniging van ouden van dagen' na het jaarlijkse zomerruitstapje naar Duitsland aan de gemeentegrens werd ingehaald door fanfare St. Caecilia en waar elk jaar, naast een kerstspel, ook het passiespel Ecce Homo werd uitgevoerd, met als hoofdrolspelers de getalenteerde gebroeders Steins. Onvergetelijke momenten waren dat.

In 1953 werd J. Snijders benoemd tot burgemeester en na zijn installatie werd ik in de eerstvolgende raadsvergadering benoemd tot zijn secretaris-ontvanger. In de jaren die volgden leerde ik de burgemeestersdochter Tonny Snijders kennen, lerares aan de landbouwhuishoudschool in Nederweert, en er ontloek een romance.

Aangezien de Gemeentewet voorschreef dat er geen bloed- of aanverwantschap tot de 3e graad mocht bestaan tussen de burgemeester en de gemeentesecretaris

(foto: privé-archief)

was ik genoodzaakt om, voorafgaand aan een mogelijk huwelijk, elders te solliciteren naar een nieuwe functie.

Het werd de gemeente Slenaken, waar per 1 juni 1962 mijn benoeming volgde als burgemeester-secretaris. We namen toen afscheid van Wijnandsrade, het dorp waar Tonny haar jeugd had doorgebracht en waar ik zulke goede vormende jaren als ambtenaar had ervaren. Na zeven jaren in Slenaken kreeg ik er de gemeente Noorbeek als burgemeester-secretaris bij. Twee prachtige gemeenten, landschappelijke parels in het Zuid-Limburgse land.

Hoewel we inmiddels een halve eeuw geleden afscheid namen van Wijnandsrade, bewaren we dierbare herinneringen aan dit bijzondere dorp. Onlangs vierden we ons gouden huwelijk, 50 jaar nadat we uit Wijnandsrade vertrokken.

Mede namens mijn echtgenote wens ik de Heemkunde vereniging 'Vrienden van Wijnandsrade' op weg naar de volgende mijlpaal veel succes en alle goeds toe.

Uitgebreide documentatie over de familie L'Ortye is te vinden in het familieboek 'Vijf eeuwen L'Ortye', dat verschenen is ter gelegenheid van de negende L'Ortye-reünie in 1988.

Wijnandsrade in beeld 28

Onthulling oorlogsplaquette op 17 september 1986 door burgemeester Elly Coenen

Onthulling vernieuwde oorlogsplaquette op 4 mei 2012 door luitenant kolonel b.d. Eppo Brongers en burgemeester Hubert Vos

De Ridderzaal

Jack Jetten

Volgens de Van Dale is een ridderzaal de grote zaal in een kasteel of burcht. Dat is in Kasteel Wijnandsrade echter niet het geval. Daar is de ridderzaal een ruimte met het oppervlak van een grote kamer in het oudste gedeelte van het gebouw, dat opgericht werd tussen 1554 en 1563. De buitenmuren zijn van mergelsteen en in het midden is er een bakstenen kolom met rookkanalen, die nog oorspronkelijke hardstenen bevat. Zonder enige aarzeling wijs ik de ridderzaal aan als de meest bijzondere plek in Wijnandsrade, waar ik graag mag vertoeven. Niet alleen omdat ik sinds 2005 zelf ridder ben (in de Orde van Oranje Nassau) en ook niet alleen omdat ik over die plaats bij rondleidingen heel wat kan vertellen, maar vooral toch omdat deze ruimte voor de geschiedenis van het dorp uitzonderlijke betekenis heeft gehad. Hier bevond zich tot 1795 – toen de Fransen deze streken bezetten en een einde maakte aan alle bestuursorganen – de zetel van de Vrije Heerlijkheid Wijnandsrade. Dat was meer dan wat tegenwoordig de raadzaal in een gemeentehuis is. Want daar werden ook pachtcontracten getekend, het leenhof en de rentmeester zetelden er en de baron ontving hier hoog bezoek. Daarnaast was de ridderzaal het woonvertrek, noem het de huiskamer van de vrijheren Von Bongard, waar zij zich met hun familie gemoedelijk warmden bij het houtvuur in de fraaie haard. De prachtige haardomlijsting heeft ongeschonden de tand des tijds doorstaan en is na de restauratie in de jaren negentig van de vorige eeuw de blikvanger van allen die de ridderzaal binnenkomen.

In mijn geboorteplaats Den Haag staat de bekendste ridderzaal van het land, die al in de 13de eeuw werd gebouwd. Dat is een grote en hoge zaal die honderden mensen kan herbergen. Het was de oorsprong van onze hofstad en het is thans de troonzaal van onze koningin, waar zij elke derde dinsdag van september de troonrede uitspreekt tot de Staten-Generaal. De ridderzaal van Wijnandsrade is wat knusser en minder oud, maar ook hier worden nog steeds voorname gasten ontvangen. Toen op 14 december 2011 de nieuwe gouverneur van Limburg, Theo Bovens, met zijn echtgenote, de gemeente Nuth bezocht, dronk het gemeentebestuur hier 's avonds een glas wijn met hem. Bij die gelegenheid mocht ik hem rondleiden en vertellen over de geschiedenis van het kasteel en haar vrijheerlijke bewoners wat hem bijzonder interesseerde, omdat hij geschiedenis had gestudeerd. Ook vroegere gouverneurs, zoals Berend Jan Baron van Voorst tot Voorst en Leon Frissen mochten graag in de sinds 1993 gerestaureerde ridderzaal vertoeven. Daarnaast zijn er ontelbare bezoekers geweest, niet in het minst omdat deze ruimte door de gemeenteraad van Nuth is aangewezen als trouwzaal. Regelmatig komen hier bruidsparen op de belangrijkste dag van hun leven en brengen hun familie en

vrienden mee. De zaal is een prima decor voor dit soort feestelijke gebeurtenissen, niet in het minst door de unieke laatmiddeleeuwse schouw, waarop de namen, titels en wapens staan van de stichters van de dynastie Von dem Bongart Wijnandsrade-Paffendorf: 'Wilhelm von dem Bongart, Ritter, Herr von Herr Wijnandtrod, Erbliche Kammerherr des Fürstendoms GÜlick und Maria seine eheliche Hausfraue'. Wilhelm was in 1515 als pelgrim naar Jerusalem gereisd en was evenals gouverneur Bovens vijf eeuwen later, benoemd tot ridder in de Orde van het Heilig Graf.

Toch zijn Wilhelm en Maria niet de bouwers van de ridderzaal. Het zijn hun zoons Wilhelm en later Werner die na het overlijden van hun vader het besluit namen om dit gebouw op te richten, omdat de weertoren bovenop de Motte niet langer verdedigbaar was. De riddertijd was feitelijk afgesloten nadat het buskruit zijn intrede had gedaan. Oorlog voeren tussen plaatselijke ridders had afgedaan. Dat was voortaan een aangelegenheid van hogere heren met meer macht en kracht, die hun leenmannen uitnodigden om aan de strijd deel te nemen.

Een van de voortreffelijksten van het geslacht was Freiherr Wilhelm von dem Bongart, die deelnam aan de Dertigjarige oorlog als aanvoerder van een regiment van 1000 kurassiers. Hij sneuvelde op 17 september 1631 bij de slag om Leipzig. In de parochiekerk van Wijnandsrade wordt zijn nagedachtenis geëerd met een fraai monument, waarop hij in ridderharnas is afgebeeld. Ook andere leden van het geslacht namen deel aan krijgsdiensten, zoals de latere baron Philipp Wilhelm von dem Bongart en zijn broers Bertrand Frans Theodor en Erich Adolf Vincentius. Daarnaast vervulden zij als diplomaten belangrijke opdrachten, waarvoor zij vaak verre reizen maakten.

Wijnandsrade is van 1702 tot 1704 geconfisqueerd (bezet) geweest door Brits-Franse troepen onder maarschalk De Boufflers en de hertog van Marlborough. Of deze ooit in de ridderzaal zijn geweest, zullen we nooit weten, maar hun legers werden in de dorpen rondom Wijnandsrade ingekwartierd en hebben vreselijk huisgehouden. De baron was toen uitgeweken naar zijn Rijnlandse goederen en de bevolking van Wijnandsrade zuchtte onder de repressie van de bezetters. Maar toen na lange onderhandelingen de baron weer thuis kwam en zijn intrek nam in het voorvaderlijk slot, was het zijn zoon Joseph Clemens von Bongart die plannen smeedde om het kasteel fors uit te breiden. Onder diens bewind is de zeldzaam langgerekte voorgevel gebouwd van 1717 – 1719 en verleent het kasteel een allure die geheel past bij het gestegen aanzien dat dit adellijk geslacht had verkregen. De baronnen behoorden tot de Ridderschap van het Land van Valkenburg, maar bekleedden ook functies aan het hof van de hertog van GÜlick, dat van de keurvorst aan de Pfalz en dat van de keizer in Beieren. Niet langer werden zij tot de boerenadel gerekend, want vanaf 1629 waren ze Freiherren.

Opmerkelijk is het, dat het kasteel in de loop der eeuwen allerlei bouwkundige verfraaiingen heeft ondergaan, zoals onder baron Sigismund von Bongart rond 1773-1775, maar dat de ridderzaal in haar eenvoud nagenoeg onveranderd is gebleven. De oorspronkelijke opgang moet een wenteltrap aan de buitenmuur zijn geweest, maar

deze is later vervangen door een inpandig trappenhuis. Dat de restauratie in het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw bitter noodzakelijk was, mag blijken uit het feit dat voorafgaande daaraan, de buitenmuren van het oude gedeelte met ijzeren banden uit nood aaneen zijn gegord teneinde verzakkingen tegen te gaan. Die verzakkingen werden veroorzaakt door het gewicht van het bakstenen haardblok dat in onbalans was geraakt met de mergelstenen buitenmuur. De last van vijf eeuwen dreigde zijn tol te eisen, maar snel en adequaat handelen wist verder onheil te keren. De namen van architect Hub Beckers en voorzitter Jo Berger van de Stichting tot Behoud van Kasteel Wijndrade zijn onlosmakelijk verbonden met de restauratie, die de ridderzaal weer de voorname uitstraling en intieme sfeer heeft teruggegeven. Kunstenaar Tiny Prevo die zowel voor de ridderzaal als voor de bestuurskamer in de façadevleugel kleurrijke schilderijen heeft vervaardigd, heeft beiden daarop afgebeeld, maar wel zodanig dat alleen insiders ze herkennen. Nu er in de trouwzaal van kasteel Ehreshoven (D.) waar de Verenigten Adelsarchive im Rheinland zijn gedeponeerd, geschilderde portretten van de familie Von dem Bongard zijn ontdekt, kan er een initiatief ontstaan om kopieën daarvan in de ridderzaal van Wijndrade op te hangen. Zoals dat ook in Kasteel Hoensbroek is gedaan.

Sinds enige tijd staat er in de ridderzaal een heus ridderharnas. Dat hoort bij de beeldvorming van een ridderzaal, evenals de zitbanken bij de vensters, waarop jonkvrouwen plaatsnamen om handwerk te verrichten bij het schaarse licht dat van buiten kwam. Hierdoor krijgen bezoekers een getrouw beeld van het leven in de riddertijd, waarover in handboeken veel informatie is bijeengebracht, die bij het grote publiek nog vrij onbekend blijkt te zijn.

Ik vind het leuk om in de ridderzaal verhalen te vertellen uit de tijd toen er nog echte ridders (= ruiters) waren en de omgangsvormen nog ridderlijk. Misschien komt er nog een ronde tafel in de zaal, want verhalen over ridders hoor je eigenlijk op te dissen (dis = eettafel).

Wijnandsrade in beeld 29

Het Panhuis 1992

Wateroverlast 1998

De geur van varkens en bouillon

Wilfried Dabekaussen

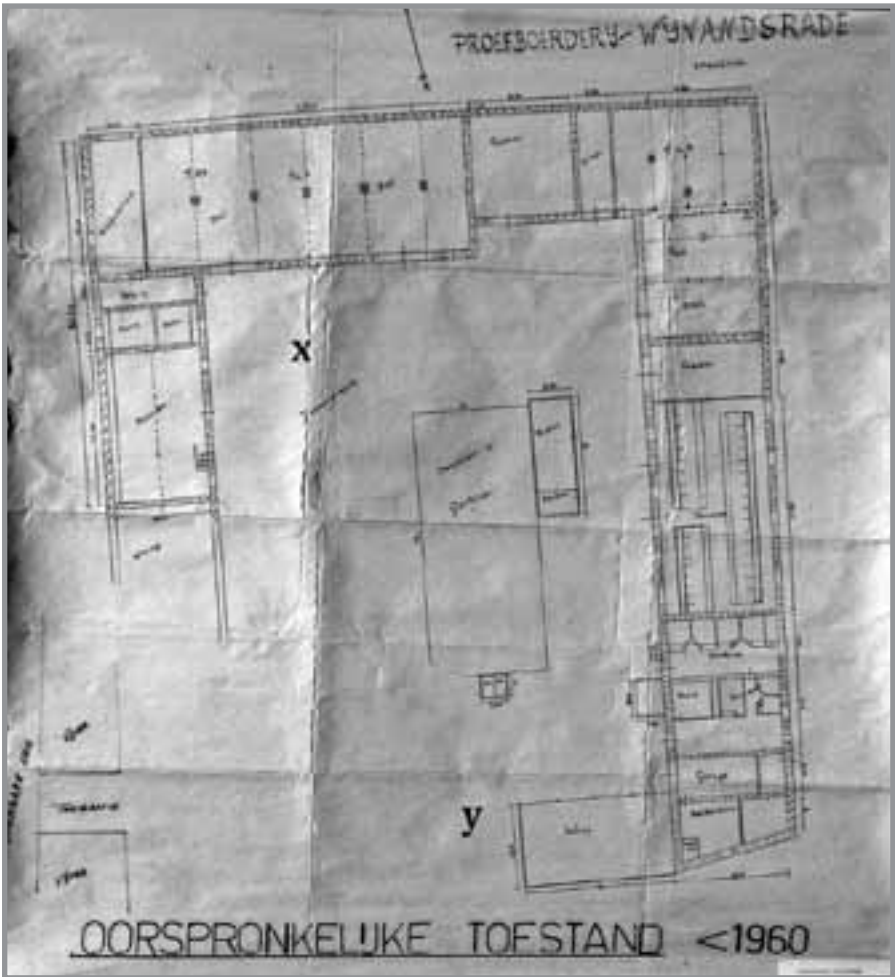
X(zie de plattegrond op de volgende bladzijde): 1920
De mooiste foto van Wijnandsrade – tot nu toe – werd op deze plek gemaakt. Zie hieronder. 'Sjroeëpsbotramme mit lauwe gussel'. Wat hebben die mannen gedaan? Wat gaan ze nog doen? Wat doen de bascule en de ladder op de kar? Welk weer is het? Waar hebben ze het over? Waarover lachen ze?

(foto: archief heemkundevereniging)

Y(zie de plattegrond): 1959

Ik voel de hand van mijn vader op mijn schouder. Mijn vader zegt: 'Opfergelt, dit is mijn zoon Wilfried'. Ik mag kennismaken met de laatste heer van Wijnandsrade. Ik was negen jaar. Opfergelt is niet veel groter dan ik. Hij houdt een paard aan de teugel. Mijn vader praat met hem over een nieuwe eg. Het is warm en windstil. Achter me ligt het kasteel, ik heb er een pater zien lopen. Voor de mesthoop ligt een slaperige hofhond. Rechts van me is het sjoep, daarachter is de varkensstal, dat is goed te ruiken. Uit de woning van Opfergelt, links, komt een geur van bouillon.

Tekening proefboerderij (tekening: privé-archief)

Wijnandsrade in beeld 30

Brommelen

Stoksensweg

De Kersboomkensweg

Martin en Cristi Bless-Fernández

De vrijwel rechte weg daalt langzaam af naar het dal dat schuilgaat achter bomen. Slechts een heel klein beetje groen onttrekt Vink, Wijnandsrade, Swier en daarachter Hoensbroek aan onze

ogen. Alleen de toren van de Stephanuskerk steekt er nog boven uit. Pas vlak voor de kruising van Kersboomkensweg en Allee worden kasteel, vijvers en de eerste huizen van het dorp zichtbaar. Dat maakt het telkens weer de moeite waard om van Hulsberg naar Wijnandsrade te lopen. Het pad langs de weg is bovendien breed genoeg voor voetgangers en fietsers. Uitkijkend op het plateau aan de overzijde van het dal kuieren we langs akkers, weilanden en een enkel huis. Iets verder van de weg markeren bos en bomen de loop van de Hulsbergerbeek aan onze rechterkant en de Wijnandsraderbeek aan de andere zijde.

Al wandelend vragen we ons af hoe het hier vroeger was, voordat de eerste boeren de bossen rooiden en het land omploegden. Hoe zag deze omgeving er vijftienduizend jaar geleden uit toen een groep nomaden bivakkeerde op het plateau aan de andere kant van de Geleenbeek waar alle beekjes om ons heen in afwateren?

Ook in die tijd werden deze beken door bomen en struiken omzoomd, vooral wilgen en elzen, al groeiden ze niet zo uitbundig als nu omdat de jaartemperatuur

in de IJstijd veel lager was dan in onze dagen. Een gemiddelde van twintig graden onder nul in januari was vermoedelijk heel normaal. Grassen en andere planten langs de waterkant trokken kleine kudde paarden en ander wild waar onze verre verwanten op jaagden. Maar de begroeiing was zo beperkt dat dieren en jagers al spoedig verder trokken.

Verspreid over beschutte zuidhellingen, zoals die tussen Hulsbergerbeek en Oude Molen Voetpad, stonden dennen en jeneverbesstruiken, en zelfs een eenzame olm of eik. In de ijstijdzomer kon de temperatuur hier overdag oplopen tot ver boven de dertig graden dankzij de veelal wolkeloze hemel om vervolgens 's nachts tot onder het vriespunt te dalen. Zulke enorme temperatuurverschillen tussen zomer en winter of tussen dag en nacht komen nu voor in de woestijnsteppe van de Gobi.

Het valt ons op hoe veel exemplaren van Alsem er in de berm groeien. Dit relict uit de IJstijd heeft zich telkens aan de veranderende omstandigheden aangepast. Alsem of Bijvoet was vijftienduizend jaar terug een van de meest voorkomende planten op hellingen en plateaus. Niet alleen in de Gobi, maar ook in de warme woestijnsteppen van Sahara en Sinaï behoort Alsem nog steeds tot de dominante plantensoorten omdat veel dieren de bittere en giftige Alsem met rust laten. Al in het Oude Testament wordt de bittere smaak en giftigheid van deze plant verschillende keren vermeld.

De vruchtbare löss op de akkers om ons heen stamt eveneens uit de IJstijd. Stormwinden transporteerden het geelbruine stof over de Noord-Europese Laagvlakte naar het zuiden; een bewijs van de extreme droogte in die periode. Ook in de omgeving van Wijnandsrade werden mens en dier destijds herhaaldelijk door stofstormen geteisterd. In de luwte van bomen, struiken en de soms twee meter hoge Alsempianten dwarrelde het stof neer en hoopte zich op in metersdikke lagen. Ook de Gobi wordt regelmatig door zulke stofstormen getroffen, vooral in winter en lente.

Er is overigens nog een opvallende overeenkomst tussen deze omgeving in de IJstijd en de Gobi: de fauna. Tot de emblematische dieren in deze huidige woestijnsteppe behoort de Saïga. Deze antilope zwierf vijftienduizend jaar geleden ook door deze streek, getuige de botresten en afbeeldingen die ruim honderd kilometer verder, ten zuiden van Bonn, zijn teruggevonden. Helaas is löss niet geschikt om beenderen en andere overblijfselen van planten en dieren uit de IJstijd te conserveren.

Zagen die vroegere nomaden hier nog mammoeten grazen? We mogen zonder meer aannemen van wel. In diezelfde vindplaatsen bij Bonn heeft men immers tientallen afbeeldingen van dit bekendste dier uit de IJstijd gemaakt, samen met die van wolharige neushoorn, paard, bizon, oeros, rendier, hert en nog een hele rij andere beesten.

Onze mijmeringen over deze voltooid verleden tijd worden plotseling onderbroken door het uitnodigende bord bij de ingang van het kasteel om daar een kopje koffie met Limburgse vlaai te gebruiken. Dat doen we dan ook. We zullen deze wandeling heel zeker herhalen!

Wijnandsrade in beeld 3 I

Langs het Vinkeveldvoetpad

De Motte

Colofon

Heemkundevereniging Vrienden van Wijnandsrade

Opgericht op 22 december 1981 als de stichting Vrienden van Wijnandsrade
Sinds 1994 notarieel geregistreerd als een heemkundevereniging

Website: www.vriendenvanwijnandsrade.nl

Dagelijks bestuur

Wilfried Dabekaussen (voorzitter), Jack Jetten (vicevoorzitter), Wiel Oehlen (secretaris), Rein Krikke (penningmeester), Ria Marell (ledenadministratie)

Algemeen bestuur

Thei Bindels, Marjan den Boer-Bloebaum, John Bruls, Hubert Gerards, Arnold de Haas, Jan Jansen, Henk van Malkenhorst, Math Marell, Jos L'Ortye, Esther Steins

Erevoorzitters

F. Cortenraad,
J. Jansen

Ereleden

J. Berger, H. Beckers, H. Binderhagel, Martin Bless, T. Bloebaum-Habets, E. Coenen-Vaessen, G. Cox, J. Habets, J. Jetten, T. Kickken-Senden, J. Luijten, H. van Malkenhorst, M. Marell, Z. Marell, Z. Meessen, J. en A. Pijls-Emonds, C. Rutten, A. Teheux, H. Vos, J. van der Zee

Redactie Bulletin Wijnandsrade

Eppo Brongers, Jan Jansen, Jack Jetten, Wiel Oehlen, Hans Toonen, met de verdere medewerking van Wilfried Dabekaussen, Jos L'Ortye en Esther Steins

'Goud in handen' (Bulletin Wijnandsrade, nummer 50)

Eindredactie	Wiel Oehlen, Wilfried Dabekaussen
Fotografie	Jan Jansen
Productie	Heuts Graphics Team, Heuts Automaterialen
Grafische vormgeving	Jasmijn Nicolaes

**Deze publicatie is tot stand gekomen met medewerking van
*Heuts Assurantiën en Heuts Automaterialen***

Bulletin Wijnandsrade, ISSN-nummer: 1574 – 2245